

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל בת יצחק"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

עין משפט
נר מצוה
אז א עושה יד סמן
רמז טפ"ז ט:
א"ב ב מ"ח מ"ח מלכות
עומלת אוליג' ה' א' ב
ופי' ט' ס' הלכה א'
א"ב ג ד מ"ח פ"ו מל'ג
פ"ה ארומה הלכה א'
ועין בהגות:
ג ה ו מ"ח פ"ה מל'ג
מ"ח הלכה ג ו הלכה ג
סמך טפ"ז י' טו"ט ע"ד
סמן רמז טפ"ז י'
[ז] מ"ח פ"ד מלכות
מדרין הלכה ט' ע'
מ"א ז מ"ח פ"ב מל'ג
מטריהן הלכה א סמך
עשין י' טו"ט ע"ח סמן
י' טפ"ז י':

רבינו חננאל

ראקשין למי לה למשקל
רשותא בהוראה אי אמר
יורה ואי לא אמר רשותא
למה ליה. ואסיק אב"ג
דגמרי בני רשותא
משום אורח תלמיד
שורה מי ביצים אין
מכשירין ולא פירש כי מי
ביצים החלומן שלהן הוא
והשומעין השבו כי מי
ביצים הן כדכתיב הונאה
גמא בלא כנה וגו', ושנו
בהא דתנן בפרה פרק ח'
קרמיון ומי פינה
פסולין לגבי חטאת מפני
שזון מי ביצים, אינו סבור
מולגבי חטאת פסולין
אכשורי נמי לא מכשרין
הזון מגבלי עיסותיהן
בטומאה, ואמר לון ר'
מפני מה אתם מולגין
בטומאה, אמרו לו תלמידי
אחר בלא כנה והורה לנו
מי ביצים אין מכשירין.
ואסיק ולא היא התם
לענין חטאת ביצין מים
חיים אבל להכשיר מים
משום מכשירי באותה שנה
גזרו תלמידי לא יורה
הלכה אלא אם כן יורה
רשות מרבו: רשותא
לפגוא מהני. מי יריב
רשותא ליה ליהורתי ולין
ולא נתן לו רשות להורתי
בכורות. הגה רשות
במקצת מהני. על תנאי
נמי מהני. מהא דאין
ר' יוחנן לרב שאל
בר אבא הרי אתה
ברשותא להורתי ולין.
על תנאי שרבותא אצטו:
אמר שמואל שאל
שדנו דיניהן דין אית
שנקרא בית דין חצוף.

הגהות וצינונים

[א] צ"ל בקי (גליון).
[ב] בכתבי נוסף דק"ה,
ואולי דקשה להבין
במקומן בדקא יתיר
מבגבס (דק"ס):
[ג] בכתבי הראשונים
וזכור בהא דהגון,
ותיבת "ימיני" ליתא,
(ועי' יד רמיה והורתי
[ד] [במשנה]
איתא בגבס (גליון).
[ה] בכתבי נוסף א"ל,
וכ"ה ישר (דק"ס):
[ו] בדפוס' וז"ל: מיני
חיים או נמי [אל] כלי
ביצין (דק"ס) ועי' פוס'
כאן, ור"ש ורא"ש פ"ה ט'
[ז] צ"ל בעכו שיש בה
אורח ישראל (ב"ר)
וכ"ה בתוס': [ח] צ"ל
צ"ה (גליון): [ט] צ"ל
היינו (בא"ה): [י] תיבת
"ימי" מיותר (ר"ש)
ועי' בתוס' הראשון:
[יא] צ"ל: ומשום
היינו (ר"ש): [יב] צ"ל
מדרש (ת"ר): ועי'
מדרש: [יג] צ"ל: והיינו
את: [יד] דר"ש: שהיא
מיעתה:

ה: דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין

גמיר למה ליה רשותא למשקל. הא דלא משני לענין ליפטור
דפטר' אחד דיני ממונות (לקמן דף ג'). מוכח שצריך רשות ליפטור
צאיסור והיתר משום דלא ליפטור גרידא לא היה צריך למשקל רשותא
צתתמי בהוראות ודין צדק מייניה סגי דהוי צללא כל דצר שמתמידי

לשל: **ואינהו** עבור מי בצעיים.
תימה הילך טעו צין ציזים לצעיים
ואר"ת לאינהו עבור דמי ציזים
דקאמר דהיינו [ב] מי ציזים דכתיב (א"ב)
היגאה גמא צלי צלה וטעו צין
ציזים לציזים: **פסולין** למי
הפגא. וא"ת דצפרק המוכר את
הספינה (כ"ד דף ע"ד): משמע שהם
נחרות דרשתיין ועל נחרות יכוננה אלו
ד' נחרות ירדן רימון קרמיון ופינה
ואר"ת דודאי נחרות הן ולפי שאין
המים צלולין ועפר וטיט מעורב בהן
פסולין למי חטאת דהוי חלינה צין
מים כללים וכתיב מים חיים אל
כלי (מגדרי ט') [ב]: **אלא אם כן**
הדר (עירובין דף סג): וז"ל דלפילו
ציעתא צבטתא על צד מייניה מרב
חסדא כולי שני עבא הונא ולא אורי
התם צפניו ממש איירי דהא קאמר
התם רב חסדא אורי צכפרי צשני דרב
הונא ומיהו קשה מהא דקאמר התם
(שם דף סג): דרב המנונה לא אורי
צתתמא דלרגי צשני דרב הונא לפי
שמלמדי היה והכא משמע דזון
לשלש פרסאות יכול להורתי וליכא
למימר דהא לא איירי צתלמדי מרב
ולך שרי נמי [ב] מוך לשלש פרסאות
כמו רב חסדא דהתם דהא כיון
דממשה גמרינן כדפירש צקונטרס
משמע דצתלמדי גמור איירי ודומק
לומר דתתמא דלרגי מוך ג' פרסאות
היה ועוד דלמרינן התם (שם) צפניו
אסור ומי צ מיתה ושלש צפניו אסור
ואין מי צ מיתה משמע [ב] התם מתוך
הסוגיא דמתוך שלש פרסאות משזב
צפניו ומוך של ג' שלש צפניו ונראה
דהתם מיירי צלא נטל רשות מרב:
רבי חזייה גרסיין. ולא רבי חייל
כדפי' צקונטרס שאלו מעשים
מציא צירושלמי [ב] על רבי שרלא אוחס
צעכו ודיק מיינה דעכו יש צה
מאחר שרלא מדעני למיכל צה
טכרות ויש צה ממונה לארץ מדענס
על אוחס כהן שיהי עומד צלד דבחושה
לארץ וגרס התם דרבי חזייה לההוא
גצרה דהוא קאי צארץ העמים ולעיל
נמי גרס ואינהו עבור מי שלק ציזים [ב]
קאמר: **שנים** שדנו בו. הא
דנקט שנים משום דלפילו שנים הוי

על שם חכמתו דכתיב

את יתיר בכורות אל יתיר מאי טעמא אילימא
משום דלא חכים הא קא אמרינן דחכים
טובא אלא משום דלא בקיע [ב] במזמי והאמר
רב שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה
בהמה [ב] לידע איזה מום קבוע ואיזה מום
עובר אלא לחלוק לו כבוד לרבה בר חנה
ואיבעית אימא "משום הא גופיה דרב בקיע
במוזמי מפי ושרי מוזמי דלא ידעי אינשי
ואמרי כי האי גוונא שרא רב ואתו למשור
מום עובר יורה יורה אי גמיר רשותא למה לי
למישקל משום מעשה שהיה דתניא פעם
אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם
שמגבלין עיסותיהם בטומאה אמר להם
מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה
אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו
מי בצעיים אין מכשירין והוא [ב] מי ביצים
דרש דהו ואינהו עבור מי בצעיים קאמר וטעו
נמי בהא [ב] מי [ב] קרמיון ומי פינה פסולין מפני
שהן מי (בצעיים [ב]) ואינהו עבור מדלגבי
חטאת פסילי אכשורי נמי לא מכשירי ולא
היא התם לענין חטאת ד"בעינן מים חיים
הכא אכשורי כל דהו מכשירי תנא באותה
שעה גזרו "תלמיד אל יורה אלא אם כן
נוטר רשות מרבו תנחום בריה דרבי אמי
איקלע לחתר דרש להו [ב] מותר ללחות חיוני
בפסח אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא
הכא [ב] ותניא "תלמיד אל יורה הלכה במקום
רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש
פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו [ב] לאו
אדעתאי רבי חייא חזייה לההוא גברא איש
קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש
פלוגי כהן אתה אמר ליה אין [ב] אבוב דההוא
גברא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה
והיללו [ו] פשיטא לפגא הא קאמר דמהני על
תנאי מאי תא שמע דאמר ליה רבי יוחנן
לרב שאן הרי אתה ברשותינו עד שתבא
אצלנו [ב] גופא אמר שמואל ב' שדנו דיניהם
דין אלא שנקרא ב"ד חצוף יתיב רב נהמן
וקאמר להא שמעתא איתיביה רבא לרב
נהמן [ב] אפילו שנים מוכין או שנים מחייבין
ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי
איתא להו כשנים שדנו שאני התם
דמועיקרא אדעתא דתלתא יתיבי הכא לאו
אדעתא דתלתא יתיבי איתיביה [ב] רבן שמעון
בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה
בשנים ויפה כה פשרה מכת הדין בשנים
שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים
שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן
וכי

רב דיהיבי להו [ב] רשותא למיך ולא להתיר צבורות: **על תנאי**
כגון עד שנה או עד שנתיים ולא יותר: מאי מהני צתוק וזמן או
לא: לרב שמוך כשהיה פורש ממנו וירד לצבל: ברשותי.
רשות נחובה לך לדון: אפי' שנים מוכין בו. משנה היא [ב] צבוע
טורל [לקמן דף טו.]: ויוסיפו הדיינין. דהוה ליה כהן ששעו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן. שדנו פיהן עשו: גמר דינא צתרי דהוי רוצא ספיר דמי: שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן. שהרי תנאנו ועל פיהן עשו: גברא

על שם חכמתו. שהיה רב חכם ציומר קרי ליה בן אסותו: הא קאמר
דחכים טובא. דהא תרלח דעל שם חכמתו קריה בן אסותו: לחלוק
כבוד לרבה. כדי שיהגו צ בני צבל כבוד ליה האי חשיבותא
דלילו לרב הוה נהגי ציה יקרא צלאו הכי: אי בעית אימא. הא
דקאמר אל יתיר: משום דהיא גופא.
משום הא מילתא דקאמר שמונה עשר
חדשים גדלתי וכו': דלא ידעי אינשי.
אינו ניכר לרבים שהוא מום:
בטומאה. לא הוה מקפידין לטער
כליחס: מי בצעיים. חגס מרש"ק
צל"ט: אין מבשירין. ומממיי צלעיס
אנו לשין הלך לא מקבלה עיסה
טומאה: מי ביצים. הלש עיסה
צציהס: של מרגנולת ואוון: קרמיון
ופינה. נחרות של אגמס: פסולין.
למי חטאת מפני שהן מי צלעיס
ואנו [ב] מים חיים אל כלי צעין: נוטר
רשות מרבו. וכי יהיב ליה רבו
רשותא מידק לייק ציה שיהא לשנו
פתוח ולא יטעו השומעין את דצרי:
לחתר. מקום: מותר ללחות. לשרות
מעט צמין ולכותשן צמכתא ולא
חיישין למימון ולאיל וכותשן מיד:
כנגד מחנה ישראל. דכל מאן דצעי
מילתא אויל לגבי משה דכתיב (שמות
צ) והיה כל מצקס ה' וגו' אע"ג
שהמנה ג' פרסאות ואמו לגבי משה
רבותא דמשה שאני. ממנה ישראל ג'
פרסאות דכתיב (מגדרי ט') ויחטו על
הירדן רצתה הישימות עד אלב הטעיס
ואמר צב צר צה חנה לדידי מוי
לי הוה אמר וזהו תלמא פרכי
צצירובין (דף טו.): וציומא (דף טו.):
רבי חייא חזייה בו. לא איתפרש לן
מאי עניא הכל ונראה צעני דהא
אתא לאשמעינן אף על גב דרב
חייא תלמידו דרבי הוה וצמקומו דר'
הוה לא חלק לו כבוד לרבי מלהפריש
זה מן האיסור לענין אפרושי
מאיסורא אין כאן מורה הלכה לפני
רב כדלמרינן פרק הדר עם הנכרי
(עירובין סג). וצמס' צציעית ירושלמי
צפרק שלש ארלות [ב] מלאתי צהווא
עובדא דההוא דקאי צצית הקברות
דלא גרסיין ציה רבי חייא אלא רבי
הוה ושני דצריס הללו ראה רבי
צעכו דמי ציזים אין מכשירין והאי
ולא גרסיין דהוא קאי צצית הקברות
אלא צעכו צעה [ב] ארץ ישראל יש צה
ארץ העמים וראה אוחס העומדים
צצבול ארץ ישראל שזיו מגבלין
עיסותיהן צצטומאה ותמה עד שאמרו
לו תלמיד אחד צלא לכאן כו' ותור
וראה אוחס כהן עומד (ה) צצקת העיר
צמוך לצבול ארץ ישראל אמר לו
והרי הוא זה ארץ העמים שגזרו
עליה טומאה צצית הקברות ואמר
ליה צלא כן איש כהן פלוגי אתה
כו' ולכן נשנו מעשים הללו זה אלל
זה: **גבה עינים**. הלך אחר עיניו:
נתן עיניו בגרושה. ונשאה וממנה
נולתמי והריני חלל: **לפגא**. כגון

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי וכו'
עומד בקצה העיר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יפה בו'
תימה. עין מורי אמן
מגילה דף ט"ז ד"ה אין
פין:

תורה אור השלם

(א) אמר להקבא אחתי
את ויבשר לבינה
חקרא: וכו' [ד. ג.]

ליקוטי רש"י

מי קרמיין ופי פינה.
צענה צענה.
ימים מקיפין ארץ ישראל
וארבע נחרות וכל וירדון
קרימיון ופינה [תהלים כד.
ב ועי' בתוס' כאן ורבי
ד"ה].
צעני חטאת
בצין מים חיים. מה
צין מקוה לענין העניין
כשר לעולם צו והוא
צפור מצורע דמים חיים
קן ילקט מי חטאת
דצבולו מים חיים כתיב
צב כמי (ויקרא טו)
ורכז צבור צמס חיים
צמלע צמיי (שם יד) אל
כלי מים על מים חיים נמי
מטאת כתיב (מגדרי ט')
מי מים חיים אל כלי וכו' ואין
התקוה צבור צמלע צו
ולהיית מצורע ולקט מי
מטאת וכל הימים כמקוה
שהצבור קרלן מקוה
[שבת טט.].
לדון צמס מעט ולתשכן
במחנה ללסי מרסאס
כדי שמה. סולמן מקוה
[פסחים לז].
תלמוד א"ל
יורה. מולפא הוה
[עירובין כב.].
אדעתאי. לא תמלי נמי
לא הייתי
זכור [שבת צה. ועי'].
צוג הייתי [מנחות לה.].
נתן עיניו בגרושה
והצ"ה. כהן חלל זר
גמור הוה דכתיב צבול
לא ימל ודע שמללו
מזין כהוה [פסחים עז.].
ולא יתלל ודע. הא אם
נשא אתה מן הסקולות
ודע הימנה חלל מדין
קדושה כהוה [ויקרא כא.
טח.]. כהן צבול גרושה או
זונה ולמה לו מן מקיף
חלל מן הסהנה כדכתיב
[ויקרא כב] לא ימל ודע
ולפני [א.]. ברת דין
חצוף. צעני על מקח
מכסו [פסל ג.]. יוסיפו
הדיינין. ואף על גב דלא
הוה פלוג עליהו אי
נעל מצעיהו אי אמר
אחי יודע הוה כמי שלא
יש צין ומלל דין
צעני דתן תלמא צעין
[לקמן כט.].

מומחה לרבים שיהא דן יחידי ושיהא חשוב כשלשה הדיוטות¹⁹¹.

ומומחה לרבים זה שאמרנו אינו ר"ל סמוך אלא חכם מובהק בדינים וידוע לרבים, כגון ר' נחמן¹⁹². וע"ז שאלו בגמ' כגון אנה דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא דיניה דינא א"ד אע"ג דלא נקט רשותא דיניה דינא, ומסקינן דדיניה דינא אע"ג דלא נקט רשותא, מיהו אי טעי לא ליפטר אא"כ נקט רשותא. ומעתה יש לנו ג' מיני מומחין. מומחה הסמוך הנקרא אלהים, וזה דיין של תורה. ומומחה הבקי בדינין שהוא מומחה לרבים המוזכר הנה אע"פ שאינו סמוך. ומומחה לרבים אע"פ שאינו סמוך שנטל רשות. וכתבו בשם הרמב"ן ז"ל שהמומחה הסמוך שדן יחידי פטור מן התשלומין מפני שסמיכתן עולה לו במקום נטילת רשות מפני שהמחזהו לב"ד כשסמכוהו ומנו אותו ב"ד, וכן מצא בירושלמי¹⁹³ תמן קרו למניותא סמכותא לומר שהמינוי הוא הסמיכות, נמצא שכל הסמוך הוא מומחה לרבים ולב"ד ופטור מן התשלומין ודינו דין. ומומחה לרבים שאינו סמוך דינו דין אלא שאם טעה חייב בתשלומין, ואי נקיט רשותא פטור מתשלומין או אם קבלו עליהו בעלי הדין כמו שיתבאר¹⁹⁴. וא"ת והלא נטילת רשות אינו אלא מן ריש גלותא או מן הנשיא שבא"י, וכדאמרינן בגמ' דהכא שבט והכא מחוקק והסמיכה אפשר שתעשה שלא מפי הנשיא שכל מי שהוא סמוך סומך, וכדאמרינן לקמן¹⁹⁵ שהסמיכה בג', וא"כ היכי אמרינן דכל הסמוך הוא כאילו נטל רשות והלא לא נטל רשות מן הנשיא, וא"כ לא היה ראוי לסמוך שיפטור מתשלומין אלא הנסמך(ו)ך מפי הנשיא בלבד. י"ל שכל הסמיכות הן נעשות ברשות הנשיא ולא היו סומכין אלא ברשות

הנשיא, הלא תראה דר' חייא שאל מר' על סמיכת רב דא"ל בן אחותי ירד לבבל ור' הסכים בסמיכתו ואח"כ סמכו ר"ח ב"ג¹⁹⁶ כדאמר בגמ' ואבא מרי מרב ורב מר"ח¹⁹⁷, והכי איתא בירושלמי¹⁹⁸ א"ר בא בר פיסא בראשונה היה כל א' וא' ממנה תלמידו כגון ריב"ז מינה תלמידו ר"א ור"י וכו', חזרו וחלקו כבוד לבית הנשיא ואמרו ב"ד שמינה שלא מדעת הנשיא אין מינויו מינוי¹⁹⁹, שלא מדעת ב"ד מינויו מינוי, חזרו והתקינו שלא יהא ב"ד ממנה אלא מדעת הנשיא ולא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב"ד, ע"כ. והביאו הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' סנהדרין²⁰⁰, ואותן סמיכות שנעשו קודם התקנה זו כמו כן נאמר שהיו פטורין מן התשלומין אם טעו שדעת הנשיא היתה מסכמת שכל מי שימחוהו ב"ד ויהיה נסמך שיהיה פטור מן התשלומין. זו היא השיטה הנכונה מהרמב"ן ז"ל שכתבו תלמידיו משמו.

ויש כאן שיטה אחרת שסוברים שכל הסמוכים שבא"י אם טעו לא היו פטורים מלשלם אלא שהיו ממנין סמוך אחד ורבים היו ממחין אותו עליהם שיהא דיין ובאין לפניו וזה היה נוטל רשות מן הנשיא בפירוש לענין פטור תשלומין. ולפיכך יש לנו שני מיני מומחין לרבים, האחד מומחה לרבים שבכבל שאינו סמוך אלא דגמיר וסביר וזה דן יחידי בדיני ממונות מדרבנן ומועיל כמו ג' הדיוטות וכדפרישנא לעיל, ולענין פטור תשלומין צריך נטילת רשות. והמומחה האחר הוא הסמוך שבא"י שנטל רשות מן הנשיא לפטור מן התשלומין והמחזהו רבים עליהם, וזה הסמוך חשוב כמו ג' סמוכים מדאורייתא. והביאו ראיה דסמוך שאינו מומחה לרבים דחייב בתשלומין אם טעה מהאי דאמרינן

קבלוך. 195 לקמן יג, ב. 196 בהגהות: אולי צריך לגרוס בג'. 197 כן משמע מתוס' ד"ה נקיטנא. אכן בחז' ר' יונה כתב דהכי קאמר, אנה נקיטנא רשותא מאבא ואבא מרב, כלומר שהוא ביקש מרב שיבקש מר' חייא לבקש מן הנשיא לתת לו רשותו, וא"כ הרשות היתה מהנשיא בעצמו. 198 בפרקין ה"ב (ו, א). 199 שם נוסף: ונשיא שמינה. 200 ה"ה.

191 כ"כ תוס', הרא"ש, היר רמ"ה והמאירי. 192 במאירי כתב דמומחה לרבים היינו שיש לו שתי מדרגות בידיעה, שכבר למד בכדי צורכו ויש לו חריפות ודעת צלול ופולפול מיושר להבחין בין הדברים ולהביאם במצדף, ולזה התכוונו באמרם גמירנא וסבירנא, ודבר שני שנתנסה ונבחן בבקיות דינין. 193 צ"ל: וכן נמצא בירושלמי. בפרקין ה"ב. 194 לקמן ד"ה אי

סיפא אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם, ואם איתא דכל היכא דתנא פטור הדר דינא דקרי לה מאי קרי לה הא בהדיא קתני ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם דהיינו מחזירין ואכתי לישני ליה מתני' במומחה דן את הדין בשאינו מומחה. ותו דקאמרינן בריש פרקין אלא מעתה טעו לא ישלמו ומשנינן עלה אתה נועל דלת בפני לוויין ואם איתא דכל היכא דפטור מלשלם הדר דינא מאי נועל דלת איכא⁷⁰. אלא מסתברא דכל היכא דתני פטור לענין שלומי הוא ולעולם קם דינא. והכי נמי אשכחין ליה בעיטור סופרים⁷¹ מהני טעמי דכתבינן:

אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטור ואע"ג דלא קבלוה עליהו בעלי דינין לישקול רשותא כו', דלהכי אהניא ליה רשותא דריש גלותא למפטריה, דאי למהוי דיניה [דינא] בלאו הכי נמי כיון דמומחה הוא דיניה דינא כדאמרינן לעיל, וה"מ ביחיד מומחה אבל ביחיד שאינו מומחה לא מהניא ליה רשותא

לאיפטורי, (והא דאמרינן) [זו דעת הרבינו יצחק בעל הלכות ז"ל⁷². ולא נראה, מדאמרינן] האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטור ש"מ דאכ"ע קאי ואע"ג דלא הוי מומחה⁷³, (היינו) [והיינו] טעמא דפטור דכיון דכתיב לא יסור שבט מיהודה ודרשינן אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל במקל ש"מ מדאורייתא אית ליה לריש גלותא רשותא למנויי מאן דבעי וה"ל כהפקר ב"ד, ותו דה"ל כג' מומחין סמוכין דכשרין מדאורייתא דכי טעו פטורין. ורבינו שלמה ז"ל פירש טעמא דכי נקיט רשותא מבי ריש גלותא פטור משום דכיון דברשות נחית לא משלם. ולא דייק, דאי מהאי טעמא מומחה דלא קבילו עליהם בעלי דינין נמי לא לשלם דברשות קא נחית⁷⁴, וג' הדיוטות נמי כי טעו לא ישלמו דברשות קא נחית. אלא מסתברא כדפרשית:

נקיטין השתא מהא שמעתא דלא שנא יחיד מומחה דגמיר וסביר ולא שנא ג' הדיוטות דגמירי

אם לא גמיר פסול לדינא, ומשמע דלא רק דאין פטור מלשלם אלא דבלא גמיר אין דינו דין, ורבינו לא כתב לחלק כזה וצ"ע. [ועי' כבעה"מ שם בבבא רביעאה שכתב דל"מ קבלת בע"ד בדין דלא גמיר, והרמב"ן במלחמות שם השיג ע"ז, ויש לחלק דגם הרמב"ן מודה דרשות ר"ג ל"מ ללא גמיר, ורק בקיבלוהו דקיי"ל כרבנן דבקבלת פסולים לאחר גמ"ד א"י לחזור בו וצ"ע, ועי' בש"ך שם ס"ק כב כתב שדין קבלת רשות מ"ג שוה לקבלת בע"ד. וצ"ע ד"ל דסברת הש"ך הוא רק לענין סברת הפטור שבמקום שזה פטור זה פטור. אבל אין הכרח שכל מי שמועיל בו קבלה תועיל בו רשות דל"ש רשות אלא במי שראוי להורות. ועי' בחי' הר"ן]. ומיהו לענין תשלומין לכאור' לכו"ע לא גמיר ל"ש תשלומין ומשום דמסתברא וגם אם מהני ר"ג ללא גמיר שיהא דינו דין מ"מ לטעות שיקוה"ד ל"מ וכמש"כ הרמב"ן במלחמות שם לענין קבלת בע"ד, ועי' בנתיב"מ שם ס"ק יא שפי' דבריו שאין להם שיקוה"ד בדר"ת כלל, והרין חוזר ול"ש תשלומין, וצ"ע בזה]. 74 קו' רבינו לכאור' צ"ב דאיכא למימר דמהא טעמא בלא נטל רשות חייב אע"ג דברשות נחת, כדאמרי' לעיל ג,א דאתה נועל דלת בפני לוויין, וצ"ב, גם לפי"מ שכתב הנמוק"י לעיל בדעת רש"י דכהא לא זיל שלים, דהיינו דאל" דון לנו ד"ת, ופי' הנמוק"י שם דבלא"ה אין מומחה יכול לדון [הובא לעיל], א"כ א"ש דעת רש"י דרק בנטל רשות חשיב שנחית ברשות וצ"ע בזה, ובכס"מ פ"ו מסנהדרין ה"ב מפרש כוונת רש"י דהו"ל הפקר ב"ד שפטורוהו מתשלומין. 75 הטור בחור"מ ריש סי' ג' הביא דברי רבינו אלו וכתב שנראה מדבריו דבעינן שיהיו כל הג' גמירי, אבל הרא"ש כתב דסגי בחד דגמיר ע"ש בטור, והאחרונים הק' על שיטת רבינו דבעינן ג' דגמירי, מדברי הגמ' דאמרי' דלר' אתא בעינן ג' משום יושבי קרנות ומשו"ה הצריכו תלתא, משום דא"א דלית בהו חד דגמיר, ומבואר מזה רסגי בחד דגמיר. וע"ע בתשובת מהרי"ט ח"ב חר"מ סוס"י מו שמצדד שם שגם רבינו ס"ל דסגי בחד דגמיר, ועי' בב"ח שם שכתב שרעת רבינו דכ"ז אמרי' לר"א דס"ל דמה"ת סגי בחד דגמיר, אבל למאי דפסק רבינו לעיל (ג,א סו"ה ומקשי' השני) כרבא דבעינן ג' מה"ת להכי כתב דבעינן ג' דגמירי, ועי' בב"ח שם שהק' דא"כ הא דאמרי' איכא כיניהו וכו' למה לא אמרו א"כ אי בעינן ג' גמירי או דסגי בחד, וכתב דס"ל לרבינו דאה"נ דהו"ל ע"ש. (ועי' בט"ז שם שעמד גם הוא בזה, וכתב דגם רבינו פסק כר"א, הודפס מאתר אוצר החכמה

אונס וכשי' הרז"ה], והכא קיבלוהו להדיא רק לד"ת, ולפי"ז פי' מש"כ רש"י אי קיבלוך וכו' בין לדין בין לטעות הוא כפי' הש"ך שם, ועי' בספר דברי חיים דיני דיינין סי' יד, ועי' באו"ת שם שעמד על דברי רש"י למה לא פירש אי לא קיבלוהו כפשוטו דלא קיבלוהו כלל אלא דכפאם לדון, וי"ל דס"ל לרש"י דיחיד מומחה א"י לכוף ורק בכאו לפניו דינו דין, וכ"כ הנמוק"י כאן. נודלא כתוס' ד"ה דן דכתבו דיחיד מומחה יכול לכוף, ועי' בספר אבן האזל פ"ב מסנהדרין הי"א אות ב' שהארין בזה]. 70 וכה"ק הרא"ש, ועי' באו"ת סי' כה סוס"ק ה', וע"ע בדברי רבינו לקמן לג,א ד"ה ואתא, ובהערה שם, ושם בדי"ה והרב ובהערה. 71 אות פ' פס"ד, ועי' בנמוקי יוסף. 72 זה השלמת המדפיסים (ווארשא). וכן נקטו בדעתו העיטור והרא"ש, ועי' בהג' הבי"ח לרי"ף דל יא,ב סוף אות ה' שכן מוכח לדעת הרי"ף, וכ"ה בדק"ס לג,א הערה ק'. ולפי"ז נמצא שרעת הרי"ף שרשות ר"ג מהני להדיא שיהא דינו דין בלא קבלת בע"ד, אלא שאינו פוטרו מלשלם וכדין הדיוט שקיבלוהו. וכן נקטו ברבינו יונה לקמן לג,ב ובחי' הר"ן שם וברשב"ש סי' תקלג. אבל הש"ך בסי' כה ס"ק כב כתב ברעת הרי"ף דרשות ר"ג לא מהני אף לענין שיהא דינו דין, וכדעת הרז"ה שם בבבא תליתאה דל"מ רשות מ"ג להדיא כלל, וכ"ד הרמב"ם ועוד ראשונים הביאם הש"ך שם, (וע"ע בש"ך שהביא שמהריב"ל (ספר ג' סי' לב) הביא ראייה שדעת הרי"ף שדינו דין אלא שחייב, ממה שהביא כן המרדכי בדי' הרי"ף, והש"ך דחה שם שמ"ש כן המרדכי דעת עצמו הוא ע"ש). וע"ע בש"ך שם סוס"ק לד שמבואר שס"ל שלשיטת הפוסקים דל"מ רשות ר"ג להדיא לפוטרו ה"ה דגם לג' הדיוטות ל"מ לפוטרים, ועי' חזו"א בסי' טו ס"ק טו שתמה ע"ז, ועי' בחי' הר"ן כאן בדי"ה אי וכו' שמבואר דלג' הדיוטות לכו"ע מהני לפטור (ועי' מש"כ כשם התוס') ושלא כדברי הש"ך. [ואולי תלוי בדין ג' הדיוטות שקיבלום, שדעת הר"ן שם דפטורים וכדעת רבינו לקמן ד"ה ומנא וכו' (ובהערה שם), להכי ס"ל דגם קבלת רשות דר"ג מהני, אבל הש"ך שם כס"ק טו מסיק דל"מ קבלת בע"ד לפוטרים ולהכי ס"ל דגם רשות דר"ג ל"מ, לפי מש"כ הש"ך שם ס"ק כב דקבלת רשות מ"ג שוה לקבלת בע"ד, וצ"ע בזה]. 73 וכ"כ רבינו לקמן בפ' אד"מ לג,א בבבא רביעאה דאף ביחיד הדיוט מהני רשות דר"ג גם לפטור מתשלומין, וכ"כ הרא"ש שם והוסיף שהיינו רווקא בגמיר אע"ג דלא סביר, אבל

סנהדרין דף ה

שפתי

יורה דעה רמב כבוד רבו ות"ח

כהן

ריז

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

י. הגהות מיימוני [סג] בשם הר"מ [מרוטנבורג]: י. גס זה שם [הגהות מיימוניות] דפוס קושטא תלמוד מורה ה' ב' בשם מהר"ם [מרוטנבורג]: כ. מיימרא דרנא שם בעירובין דף ס"ג ע"א: כג. ה"ר"ש שם [פ"ו סימן ב']:

הגהות והערות

[סג] בדפוס"ר למוות יאיר הוא בעינין קפא, ונמנהדורות שלפניו הוא בעינין קב: [פ"ו] וניסף ע"פ צוות יאיר שם:

פז יש מי שכתב בוי'. כמוז בהגהת דרישה [אות ד] ומימה דהא אימא בעירובין פרק הדר דף ס"ב ע"ב אמר ליה רבי יעקב בר אבא כגון מגלת תענית דכתיבא ומנחא מהו לאורויי באמרא דרביה, אמר ליה הכי אמר רב יוסף אפילו זיעמא זכותא זעני מנאי דרב חסדא כוליה שני דרב הונא ולא

זכר שיש צו חידוש אפילו זיעמא זכותא ומגלת תענית שהזכיר הספר כהנא גוונא איירי, אבל דנדרים שהשאל יודע מנהגו של דבר כגון נותן טעם לפגם וכיוצא בו, דכשמחירין לו אין נראה זעניו דבר חידוש, שרי. עוד הורה מורי רבינו, שכל פסק שאדם

רואה בפירוש בספר מספרי הגאונים כו'. וכן משמע להדיא מדברי המחבר, שאפילו יש צו חידוש לשאל שרי. וגם מירון הראשון אינו מחזור, דאם כן הוה ליה לחלק הכי כהדיא. ועוד דבאמריה משמע שלא בפניו אלא במקומו, דאם לא כן הוה ליה למימר קמיה דרב הונא, ואם כן כיון דשאל בפניו אסור מה לי במקומו או לא. אלא נראה דמהר"ם סבירא ליה הך דמגלת תענית מייירי כשצא לדמות מלמא למלמא זכר הכתוב זמגלת תענית, וק"ל: יז שאפור אהבם בוי. נראה דהיינו דוקא אם ממיר בנסח.

וכן נראה מהראיות שהביא בהגהות מיימוניות [תלמוד מורה ה' אות ו] מרש פרק קמא דסנהדרין דף ה' [ע"א-ב] גבי רב דבקי זמומי, וסוף פרק כל היד [נה] דף כ' סוף ע"א גבי ר' חנינא דפלי קורטא דגרגיטא. וריש זכורות [ג, ב] גבי כלו חיובא דרב מרי בר רחל. אבל אם אומר לשאל טעם זכר ומראה לו פנים, או שמציא ראיות מתוך הספר, מותר:

פז [ה] [ז] [ח] יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו רק לא יורה דבר מלבד ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא (א) מעצמו:

[כא] יש מי שכתב יז שאסור לחכם להתיר דבר (ב) התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור:

י א לאפדושי מאיסורא בגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור או מפני רשעו מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור בפני רבו שבכל מקום שיש חילול השם אין חולקין בבוד לרב:

יב [ז] [ח] [ט] אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו לא יורה להם במקום רבו:

חידוש לשאל הוא דאסור, וכמו שכתבו החוספות שם כהדיא. ומהר"ם [מרוטנבורג, בהגהות מיימוניות דלקמן] צא לומר כגון שאין נראה לו דבר חידוש לשאל ואשמעינן לאפילו הכי אינו מותר אלא בכל שכתוב בספרים כו' וק"ל, עכ"ל. והא דהאי לימא, דודאי מהר"ם מייירי שיש חידוש לשאל כדאימא בהגהות מיימוניות שם [תלמוד מורה ה' אות ג] ו"ל, כתב מורי רבינו [מהר"ם מרוטנבורג] בשם ר"י דדוקא ערך לחם למהריק"ש

וכן נראה מהראיות שהביא בהגהות מיימוניות [תלמוד מורה ה' אות ו] מרש פרק קמא דסנהדרין דף ה' [ע"א-ב] גבי רב דבקי זמומי, וסוף פרק כל היד [נה] דף כ' סוף ע"א גבי ר' חנינא דפלי קורטא דגרגיטא. וריש זכורות [ג, ב] גבי כלו חיובא דרב מרי בר רחל. אבל אם אומר לשאל טעם זכר ומראה לו פנים, או שמציא ראיות מתוך הספר, מותר:

סוף ספיה ב' [יש מי שכתב וכו']. ונריך עיון, דפרק הדר בעירובין סג, ב' אמרינן דאפילו מגלת תענית דכתיבא ומנחא אסור לאורויי, עד כאן. ונראה דסברא זו פליגא על דין ח' לדעיל מינה: ספיה י' [ההתיר]. מזהו על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, ויש אומרים חובה, וימות ס"ה ב': סוף ספיה יא [אין חולקין בבוד לרב]. חכם שאסר אין חכמו רשאי להמיר, יכול חכמו לאסור, ועיין חוספות עבודה וזה פרק קמא ו', א ד"ה השאלן והשומע רב"ו סימן אלף ק"ה [מ"א סימן שס; ח"ד סימן אלף קמא ד"ה ולענין חכם]. ודוקא הורה אסור, אבל אם הביא ראיות לנד לא. ודוקא בהגיע להוראה, שם סימן חס"ו [סימן ממקא]: היתיר זעמנו לר"ך לנהוג בה אסור [שם סימן שסג]: מזה האסור דבר משה אין חוששין לו, ה"ר חזקוני מרפ"ב ב' [פ, ג ד"ה חכם]. וחוספות עבודה וזה [שם] כתבו דאפילו טעה בשקיל הדעה, עיין רש"ס אכן העור סימן י"ז: אם יכול להמיר את האסור בראיות יכול להמיר אפילו האסור, הרד"ב שם: היה גדול ממנו בנחמה וימנע, רשאי להמיר לדעת כמה מן האחרונים, שאין זה חכמו, הרד"ב שם. והיכא דאמריה סמך רשאי להמיר והשאל יכול לשאל אף על גב דכבר אסר לו, חוספות נדה דף (כ"ב) [ג, ב] [ד"ה אגמריה] ונפקר אלו טרפות [חולין] דף (מ"ו) [נד] ע"ב [ד"ה היין]: השוא"ל לר"ך להודיע שכבר אסרו לו [חוספות עבודה וזה שם], כי היכי דלא יגברו בתריה: א"ר דבר אסור שרי להמיר מה שאסרו, זכרות דף ס"ג ע"א: צאו אורח ארעא לאורויי באמרא דכנריה, ונדה פרק ב' [ג, ב] משמע דאפילו האורח גדול ממנו. ודוקא בעיר ממש וצדיקי אסור והמה, אבל צא שנים לדון לפניו זמנו ממוטם יכול לדון בעיניהם בלא שמוט הרב היושב שם, וכן יכול לברך בזכר חמנים, ואין הרב שבעיר יכול למחות כל שאין נוהגים לתת למתוך איהו דבר, שאם נהגו כן לאו כל כמיניה למיפקס חיוביה: אין כח ביד תלמיד חכם זה למחות בזמנו שיקבע דבריו אלא ולקחת חרות חכר עיר, כחבי מהר"ר ישראל [מרומת הדשן ח"ב] סימן קכ"ח: אין למורה להשיב לאחמ מן הכמות כוללת שמוע טענות הכת שכתבה, אלא אם כן חסיה השאלה מן היושב על המשפט שסמך בשאלה ענינו שמי הכמות, שמה מתוך ההוראה למדו טענות שקר: אין ראי לחלוק על הדין הממונה בעיר שקלוהו על עגמם בני העיר, אפילו נראה ששעה שלא כהוגן, ורשאי לעמוד בשב ואל תעשה, רש"ס חלק ב' [מ"ו] סימן [קפ"א] [לעט]: ב"ה תלמיד חכם שמורה הלכה ונא, אם קודם מעשה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו. וכהענין גונג לו, וכשאין גונג לו שומעין לו אפילו בשעת מעשה, וימות י"ך [ע"ה] [עו] ע"א ויחוספות [שם ד"ה א]. ונראה לי לדלידן לר"ך ראייה מן הספרים, אמנם לפני מנהג או הסכמה שאומר החכם שיש צווחו ענין, הו דינא כלכלה בצווחו זמן: הנשא"ה הורה או דין יאמר מיד, אבל אם צאו לנסותו יאמר לא ידעמי, חוספות [צבא] מלועא דף כ"ג ע"ב [ד"ה במסכת]: איתקן איהו מנהג אין צו משום פגם לראשונים, דמקום הניחו לאחרונים להתגדר בו, ריב"ש סימן של"ד. ועיין הכתוב סימן קי"ט [עך לחם סוף א']:

ביאור הגר"א

[כ] [נפשי ב' יש מי כו'. עיין מהרי"ק [שורש קסט עמוד שמה ר"ה דרבנן] שהקשה על זה מאה דמגילת תענית [עירובין סג, ב]. ועיין ש"ך [סיק טז] ולא נראה: [כ] [נפשי י' יש מי כו'. ממה שכתוב שם בסנהדרין [ה, ב] ואיבעית אימא משום

הגהות רעק"א (א) [ש"ע ספיה ב' מעצמו]. עיין תשובת מהרי"ק שרש קס"ט ובתשובות מהרש"ל סימן [ל"ו] [לה]: וכמו שכתוב בכורות ג' [ע"ב] ואיבעית אימא רב מרי כו': [כב] [נפשי ב' אם בני ביתו כו'. וכהאי גוונא מחיל ליקריה. ופסק הטור [עמוד הרב] לחומרא: פתחי תשובה

(ב) [ה] [התמוה. כתב הש"ך [ס"ק ח] נראה דהיינו דוקא אם ממיר בנסח, אבל אם אומר לשאל טעם זכר ומראה לו פנים, או שמציא ראיות מתוך הספר, מותר:

(ה) [שם ספיה ב'] יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים. עיין בהר"ף ריש פרק מקום ענהו [פסחים ג, א] שהביא כתיבת [שם ג, א] דני רבן גמולא שחלו שניהם כאחד זכנו, ונשמע הילל מלומר מותרים אדם: [ח] [שם ספיה יב] אם

קמא דחולין ו, ב' רבי חתיר של בית שאן וכו', דהא ליכא ממשול, עכ"ל. ומתחלת דבריו נראה דהתשוא הוא שיסבור דהמורה טעה ויחשדיהו שהתיר האסור, וכפי זה ליכא ממשול, ומייתי מעובדא דרב והתם הוא משום ממשול שיחירו מום עובר, וכן מפורש ב"ש ע"ה פרק קמא דסנהדרין דף ה', ומהתם וכיוצא בה יליף בהגהות מיימוניות [תלמוד מורה ה' אות ו] דין ה', ע"ש. וזה כונת תחלת דברי הגהות מיימוניות כמבואר, ע"ש ודו"ק:

וז [ש"ע ספיה ב'] שאפור אהבם להתיר דבר התמוה וכו'. כתב הרב תפאר למשה [נל ש"ע ספיה ב' וד"ל, שרביים יעשו ויטכרו שמה שהתיר הוא אסור בדין אלא שהמורה טעה בדין, ובאמת מה שהתיר הוא על פי הדין לכלי עלמא, וכהויה עובדא דסנהדרין [ח, א] דלא רצה רבי ליתן רשות לרב להתיר בכורות משום דרב היה בקי מאד ויבוא ליידי ממשול ההתיר מום עובר [שם ע"ב], אבל אם רצה להתיר דבר שהעולם נהגו עכשיו אסור מפני שנראה לו שאין הדין כך מותר, כי הא דפרק שלחו ערוד השלם <מהדורת פריעדמאן> - [ז' יו"ד ח' רג] - רסט / קארט, יוסף בו אפרים {עמוד 252} {726072}

בני ביתו ש" תלמיד. להורות לעצמו זמקוס רנו, נסחפק כספר אור החיים על המורה [ויקרא] פרשת שמני [פרק] יו"ד פסוק י"ט או י"ט לנודד מאהרן שהורה לעצמו לשורף החטאת זמקוס רבו משה ע"ה:

אוצר מפרשים

קמא דחולין ו, ב' רבי חתיר של בית שאן וכו', דהא ליכא ממשול, עכ"ל. ומתחלת דבריו נראה דהתשוא הוא שיסבור דהמורה טעה ויחשדיהו שהתיר האסור, וכפי זה ליכא ממשול, ומייתי מעובדא דרב והתם הוא משום ממשול שיחירו מום עובר, וכן מפורש ב"ש ע"ה פרק קמא דסנהדרין דף ה', ומהתם וכיוצא בה יליף בהגהות מיימוניות [תלמוד מורה ה' אות ו] דין ה', ע"ש. וזה כונת תחלת דברי הגהות מיימוניות כמבואר, ע"ש ודו"ק:

וז [ש"ע ספיה ב'] שאפור אהבם להתיר דבר התמוה וכו'. כתב הרב תפאר למשה [נל ש"ע ספיה ב' וד"ל, שרביים יעשו ויטכרו שמה שהתיר הוא אסור בדין אלא שהמורה טעה בדין, ובאמת מה שהתיר הוא על פי הדין לכלי עלמא, וכהויה עובדא דסנהדרין [ח, א] דלא רצה רבי ליתן רשות לרב להתיר בכורות משום דרב היה בקי מאד ויבוא ליידי ממשול ההתיר מום עובר [שם ע"ב], אבל אם רצה להתיר דבר שהעולם נהגו עכשיו אסור מפני שנראה לו שאין הדין כך מותר, כי הא דפרק שלחו ערוד השלם <מהדורת פריעדמאן> - [ז' יו"ד ח' רג] - רסט / קארט, יוסף בו אפרים {עמוד 252} {726072}

תרי"ג

אבות פירק ד

בריתעורא

ולקחום לו שם. מדיש: ח אל חסי דן יחידי. מיש סרע'ב
 אצל קבלומו כו' דן יחידי אפי' מדיה. לא ידעתי מעמו.
 דשא מיע מוטב שיחודך הדין זבנים. ועוד טלס הס שלשה
 לא ידע המחייב מי חיבו כו'. ומטי אס פירס זלקוטי
 מערי'ל. דעשרים אור עמאל

ח הוא הנה אומר אל תהי דן יחידי שאין
 דן יחידי אלא אחר. ואל תאמר קבלו
 דעתי שהן רשאין ולא אמה: * רבי יגהן
 אומר קל המקום את-התורה מעני סופו
 לקומה מעשר וקל המקום את-התורה

מעשר

אחד. סקנים ססוא יחיד צעלמו.
 ואל האור לחניך סחולקיס
 עליך. קבלו דעתי. טלכי מועמס.
 וכלל כלרוף טלכס. הייתי יכול
 לדון: טמן רשאין ולא אחס.
 סואיל ולכפה אוחס עעד. ראי
 טיסקס סדין על סי רניס:
 ט סעקייס אח סתורס מעובי.
 טסוא דחוק לחוכות. ועחצטל

לענין זה צין סדירות למעמס: ט כל סוקיס ט' פ'
 רעי' טסוא דסוק כו'. וסח דלח טק סעוקס. מעוס סיפח
 דלח צמי לעמני טליו עוקס. דסוס אמניח מעוס גנסי' לבו מעוסרו. אינו עוקס צתורס ולכך חני מיצטל חורס
 מעוסרי. כלומר צטביל שלריך לעקיק צעטרו. דבר זה מצטל חורסו. וסיג היק סעקייס החורה מעובי. טאין עקקיו
 מצטלץ

לחם נקודים

לחם שמים

ח דן. קאזין! קבלי. כבר. לכן הוא פתח: רשאים פתוח כו' ח אל חסי דן יחידי. כתב רע'ב אצל קבלומו צע'ר. דן
 יחידי. אפי' מדך סקידות. וסכי נמי עטומע סטבינו סתו'
 צעמחנינו מעוס שכתבו סיך / סנהדרין (דסי'ל) אציפ טי'ל דמעוס נפסך קטי'ל לסו. אמנס סמוחור צום כמו ססכריע
 צטיך (סיג) דנקבלס סחס לא ידון יחידי לעולס. אי מעוס אכי טעי. נמי טלומי מצינו. ולי מעוס דעניס דעחו.
 וסלף לעימד דיע דעין דין חורס. מיסח כי קבלומו צין לדץ צין לעטות. פטיטל דכסיג אסי' מדח סקידות איך כאלן.
 כיון דקברי וקבילו לים צכל גונאל. ודילמל סרעי' נמי צכסי איירי. וקרס חלונח חייס מעיקרס: טמן דן יחידי אלא אסד.
 וליעיס טעליטו כעוס סעמיס סזיכירו חכמיס צציה דינו טל סקניס. כעיס רשי' עסיס וסי סעעירי. סי וציה דינו. וזולת זה
 סרנס. סייעו טלומי סדין. לעטות סגור דין ולסוליאו לטועל. כענין גור דינס טל קדוס לקייס צס שרפח ארלס בגפרית
 ולט. לזס טונו טזיל. צעקוס שצחא סריי. עס ססס ציס. לרעוו זס. טלל ליימד טעוו על סרעס. אצל איך עס ציד
 סיגיד דעחו לסקכיס או לסלוק על סטיית סי. כי סוא לצדו אומרו ועוסס ספ'ו. גור ווקייס דצרו כר'טו. איך מצלעדו
 לסלעק עמו. ליסצ צדין אללו. כענין שכתוב עוסס כל וגו' לצדי ואומרו טורה דרכאי' לצדי. וכה סרנס. ועס סכתוב
 נעסס אדס. ואמרו סכמיס צעללכיס נעלך. זסו רק לסכרות די' כמו טלמרו זיל. לא טי'ס לסס יסי'ס אסח עמו.
 כי עי חק אח רוס סי ולי' עלתו יודיעינו. וכן סכתוב אלל דינו טל אחא'ו. ראי' אח סי יוצג על כסלו ולג' וכל
 סעמיס עומדים עליו מיימי ועטעאלנו. כעלך וסילו. עומדים לסכיו. לא לרכס ליסצ עמו צוטספס. אך כעלך ציכ עומד
 צלי'ס אופן יפול אחא'ו. ללעד ענוס ודי'ל. גס ליע אס י'ס עליו מללך מלין. ולסדיע טאין אסד מלמד עליו זכוח.
 וסוא כענין ריבולו צני סללסיס לסחיל'ג על סי ללעד זכוח או חוצס. כעועניס העומדים נלציס לפני סדין וסוא
 לצדו דן צי'ציה (ובדרך סעעלס היודע ומנין סיכוס אחד סנקי'ס. לא יקסס לו מואומס) ועמל כך סוא סיכוס-לי'ח
 דן יחידי. סטי' איך יכול ליון יחידי אלא אחד סקני'ס. וליעפי' כעלך צעללכיס וצציה דינו. חני י'ס לך לדון קיו
 מעלמו וכטן סוא. אצי' סהלטון קל'ר. ועל פי דרך זס יהיי'צב ניכ אחת טלמרו דלסליגו צקיע'ל קניס ומחצית'ח
 סקסס נפטי'ס דרנס צי'ר. איך טענין אחר סוא ליסצ צדין ומספס על פני חנל ארל'ט. או לעסיק צצחור ענינו סחורס
 על דך סלמוד צלצד. דכוחס אסכטן דפליגי חרי מללכי צקיע'ס: ולי' קצ'ג ועסי טלכי מועמח כו' דוקא כסיג
 דלרעס ליסצ עמו צדין. חו לא מלי לעימד לכו סכי. איצ'ח ימיד מועמח. יכול ורשאי לסחזיר אח הדין סרנו ציד
 ולפי'ס טיעשו דעעוו דוקא. כדלשכטן פי נעוס צני פרכס. דון דיני צנהדע'ל. ואמר לסס ריג אסדוק. ולי לא
 מצני'ל ללסדיכיו. ומו סחס. טילטי פירק'ל. דלמר ריל זילו חצו לה. ולי לא עסיקנל לכו רי' מלורי'כו. חלק גס
 על רי ר'ו. וסכרי'ס לקצל דעחו סייעו מעוס דרי' לא היס יכול לסיות דיין צלוחו ענין. ססיס טוגע לצעלי דין.
 טסיו קרוביו לכן נקטלך. ודן אוחס ר'ל. טסיס חלעיד סצ'ר. ואין לדיון אלא עס טענינו רוחוס (פטי' סי'ה) כ'ס
 צדכ זס. פרי' לא רלס לסס סוצס. מפני' סקירנס. ורי' טלני דדיינל דרי' חוס. כדלי'חא צדוכתי סוצ'ל. ולימר
 אכל דיינל. ורי' לאו דיינל. ולימר נמי כבון אכל דן צי'סידי. סילכך ודלי רב גוצריס. אפי' לעסדר דינל. ערי'ס
 צקיד צסגסס טיע סי' (סי' כ'ס): ט כל סעקייס סחורה מעובי. צסל דלל סכן כל העוקס. כי דיע דוסק גדול.
 טליו כספס צסוס סעעע. ואין צו מעס כלל מלי סנח ח' מעל. ותי'ס סוקיק טללי ערי' טללי טיע' צו לחי' גנלי

גס

מסורת המדרש

וז' ילקוט קהלת רמז ממקס"ז. וזכר נלאשים דף כ"ד ע"ג. וזכר אמרי דף כ"א קט"ז. וזכר חסד דף כ"ב ע"ד. ונמסכת אנטיגות.

חידושי הרד"ך

בארכה בתנחומא חזרוע פ"ט ומתום תענית ב' דיה אלו כו. ו שהיה בורא עולמות ומחריבן. ע"ל פ"ט ובקה"ד פ"ג פ"א. ושח"ס סו"ל ר"ד. והנה טוב מאד דין הניין ל"ד. לשון והנה דייק מלומר והנה עתה טוב מאד לא קודם לכן. ויש את כל אשר עשה לומר שאף בסדר ומגים שהיה קודם לכן ראה והשגיח בהן ומצא טוב מאד את אשר הנה עשה כעת שראוי להקרא

אמרי יושף

אמר ר' אבהו מכאן שהיה בונה עולמות ומחריבן. או בפועל או כצדור חלוקת וא"כ לא לכד בסדר זמן כ"א אף בפועל העולמות והחריבתן זהו וירא את האור שכזה העולם כי טוב לא בשאר האחרים. (נמאן שייך לענין הגאון) ח' שבו היה הקב"ה יחיד. ולזה לא אמר ראשון ואף ע"ז דנבראת אורה משמע דס"ל הכא דהוא אור נפשי ולא שייך יחוד וכן וזו רק בדומה. ט נתאוה הקב"ה לעשות שותפות. וכן בדין דהרי בית המקדש קים בבחשבה דהינו השתתפות והיינו דהי' ו' שהיה הקב"ה יחיד בלי בן זוג עד אח"כ שנבנה המשכן וקאמר ביום הראשון דהיינו המלה שהיה ציל כאן כמעשה בראשית אי"כ מקודם היה ראשית מחשבתו כסוף המעשה דהיינו מקדש זה פירוש ראשון למעשה בראשית.

ליקוטים

ח שבו נבראו ארבעה דברים. ג"א הרבה דברים. ועמ"כ (עין חזון).

נחמד לבראה

ויקרא אלהים לאור יום ל"ל למימרא אלהים שנית דלרבה מלת קרא שנית לא הוה צריך למימרא דויקרא קמא עולה לכאן ולכאן. ומי דה"ק דמן נלאו שיאמר ולתשך לילה דקריאה קמייתא כגיא למרוויחו אלל דלבה כמי קרא מנינא להורות דשני דביטוריה למימרא הכא קרא בלא אלהים ללמוד שאינו מייחד שמו על הרע. ובעל נה"ק מי דכין דנבריימו של עולם היה הלילה קודם ליום הוה ליה למימרא איפכא ויקרא אלהים לתשך לילה והדר ולאור יום אלל ע"כ היינו טעמא לפי שאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה ואי הוה קאמר הכי תשך גרישא ע"כ היה צריך לייחד שמו על הרעה שזכ"מ וזכר השם גרישא דקרא ע"כ. ולי נראה דקשיא ליה גס אלהים קמא מיומר דכין דכמי גרישא ויבדל אלהים בין האור וגו' ה"ל ויקרא לאור יום ולתשך לילה אלל לכך כפל וכמד ויקרא אלהים כדי להשנות בין קריאת אור לקריאת תשך ללמדך שאינו מייחד שמו על הרעה. ולזה לא חקשי הא כמי ויקרא אלהים ליבשה ארץ וגו' דהתם לא כמי גרישא דקרא ויבדל אלהים אלל ויבדל בין המים ע"כ הוכרח לומר ויקרא אלהים ליבשה וגו'. ואע"ג דמלינו קראי טובא שמייתד שמו על הרעה כמו וה' המעיר על פנים רבים לרשע כמו וה' המעיר שאילו שבו היו גשמי רחמים כמו שפירש"י צחומש וכן יכסה ה' אפי"פ שמטה אומן יהיה צחממים שלא יכלה אומן לגמרי וכן כולם. ובמנחומא (פ' מוציע) שט רצותינו על ג' דברים הזכיר הקב"ה שמו אפי"פ שהם לרעה וכו' עיין שם הרי שיש טעם ללמוד ממנו חיוב לימוד.

כמ"ש ואהיה שעשועים יום יום. ויומו של הקב"ה אלף שנה וכמ"ש לעיל ריש פרשה א' וכמ"ש פסיקתא רבתי ריש פר' מ"ו. בכ"ה באלול ברא את העולם וכו' ראשון ליצירה. בראשון עולה למנין אלפיים שנה שנבראת התורה קודם לעולם. וכמ"ש

בהדיא פ"א ריש פרק ח'. כאלפיים שנה אלו היה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. ולא היה זה דרך ניהום ושינוי רצון. אלא דרך זכרון עד שיצא העולם כמו שהוא עתה שיהיה לו קיום עיין לקמן פר' ט' סימן ב'. והנה טוב מאוד. משמע אשר עשה עתה היה טוב מאד שהיו אחרים שלא היו טוב. וזה ע"פ מדה ט'. ותיבת והנה מורה דבר חדש שלא היה כן תחלה. ח צפה הקדוש ברוך הוא. עיין לעיל פר' ב' סימן ה' ומש"ש וכן כאן. יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. ויבדל אלהים בין האור כו'. שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע. רשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות ודראון עולם. ויקרא אלהים לאור יום. עיין לעיל פר' ב' סי' ג' כל הענין. וכאן קיצר. שהצדיקים באור תמיד ואורח צדיקים כאור נוגה. נר לרגלי דברין ואור לנתיבותי. ורשעים בחושך ידמו. ויהי ערב. על העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחושך של הצדיקים. נהפך לבוקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן סימן ט' ע"כ דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

קדם לכן. אמר ר' אבהו ממלמד שקה"ה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. אמר דין הניין לי, ויהיו לא הניין לי. אמר ר' פנחס טעמיה דר' אבהו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. דין הניין לי ויהיו לא הניין לי.

ח אמר ר' ינאי, מתחלת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא מעשיהן של צדיקים ומעשיהם של רשעים. והארץ הייתה תהו אלו מעשיהם של רשעים. ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים. ויבדל אלהים בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים. ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים. ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים. ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים. ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים. יום אחד שנתן להם הקדוש ברוך הוא יום אחד ואינה זה יום הכפורים. אמר ר' תנחומים בר ירמיה שבו נבראו

יום רצון יום חסד יום סליחה ושלום נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

שאוה"ל והשמן נימטריא ש"ס' למימר דבכולא שתא אית ליה רשות לאסטוני וביום כפור לית ליה רשות לאסטוני. דהשנה הוא ש"ס' ימים (גזה"ק). [יא] שבו נבראו ארבעה דברים. מה שלא היה כן בשאר הימים שלא נברא בהם אלא ג' כדלקמן. וירמוז לזה אות ד' דאחד (פ"ח).

רש"י

ז דין הניין. אלו הגאונים. ח יום אחד. שבו נבראו שמים ומים וארץ. ס"א דקברים שהם חדשים בעולם שאין עוד מלגדם ע"כ.

מתנות כהונה

דין הניין כו'. אלו נאומים לי טובים הם בעיני. יתהון. ואותם הראשונים לא היו נאומים לי ודיק ויהי ערב רמז לנאותם שלא היו נאומים לפניו והענין ויהי בקר רמז לנאותן שנשארו והיו טובים

ובאלפים שנה אלו היה בונה עולמות ומחריבן. (ועיין בענף). דין הניין לי כו'. אלו נאותין לי ומוכים הם בעיני. ויתהון ואתון הראשונות לא היו נאותין לי. מעמיה דר' אבהו. שאמר. שאמר הקב"ה דין הניין לי כו' היכן מרומז זה הלשון. מהכא וירא

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

אלהים וגו' והנה טוב מאד. שפירושו מה שהוא הנה עכשוו הוא הטוב מאד ולא החילופים. ח [ין] תהו אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שהמה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ כמעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים הוא אחד מתארי מעשה הרשעים. בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין תפצו בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם צדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. אלה לחיי עולם. ואלה לחרפות עולם. לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים. שיתאחד במציאות האור חמניו העונש של רשעים. שמשם שוקע וחשכה להם. וחשך של צדיקים שנחפך לבקר. יום אחד. שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י תשובה נעשים צדיקים. יום רצון יום חסד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כו

דיליה וכמ"ש עוד בטוב טעם ודעת גבי מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה טעם השינוי בזה בין ראש השנה ליוה"כ, כן נראה לי נכון בעז"ה. והשתא אתי שפיר נמי הא דקאמר שלשה ספרים נפתחין בראש השנה והיינו לפי שאותו ספר של הבינונים מיוה"כ דאשתקד נמי צריך להפתח בראש השנה דהאינדא כיון דהעון עצמו דהבינונים אינו נמחק, ולפי"ז איכא רובא בראש השנה בהדי הך עון דאשתקד נכתב ונחתם בראש השנה גופא בין רשעים גמורים ומהאי טעמא גופא לעולם בעינן ספר מיוחד לבינונים אפילו אם נכתבים לחיים כיון דהעון עצמו אינו נמחק ועדיין צריך בדיקה בראש השנה דלהבא להצטרף הך עון בהדיה, כן נראה לי וכל זה דלא כשיטת תוס' וכמו שאבאר עוד בסמוך:

בתוספות כד"ה ונחתמין לאלתר לחיים מרקחשיב בינונים משמע דצדיקים כו'. נראה דהא דפשיטא להו דלשון

בינונים דהכא איירי במחצה על מחצה דוקא, היינו משום דמשמע להו דבינונים דהכא היינו כאידך בינונים דבסמוך דאיירי בכרייתא דב"ש וב"ה והתם ודאי מחצה על מחצה דוקא איירי מדקאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד משמע דבהטיה כל דהו סגי והיינו כדמפרשי לקמן בסמוך כובש או נושא ואי ס"ד דאפילו עוונותיו מרובים הרבה מזכותיו מיקרי בינוני ודאי לא שייך לומר כן דמהיכא תיתי וכי משא פנים יש בדבר, וכ"ש למ"ד מעביר ראשון ראשון וכפרש"י דמעביר עון א' לחוד א"כ משמע להדיא דבמחצה על מחצה איירי וכדמסיק רבא להדיא דעון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא כו' וא"כ בכה"ג גופא משמע להו דבינונים דר' כרוספדאי נמי בהכי אמר. ועוד יש לפרש ככוונתם דמגופא דמימרא דר' כרוספדאי דייקי הא דבשלמא אי איירי בבינונים דבמחצה על מחצה דוקא אתי שפיר הא דקאמר דתלויין ועומדים עד יוה"כ זכו נכתבים לחיים כו' האי זכו היינו שעשה מצוה אחת או שתיים יותר מעוונותיו ומש"ה נכתב לחיים כצדיק גמור, והא דקאמר נמי לא זכו היינו שעשה עבירה אחת או שתיים יותר מזכותיו ומש"ה נכתבים למיתה כרשע גמור, ואתי שפיר נמי הא דלא מסיק אם הוא עדיין בינוני ביוה"כ מה תהא עליו משום דהוי מלתא דלא שכיח כלל שהרי הרבה מצות שייכי ביוה"כ גופא, ועוד דמסתמא עשה מיהו תשובה כל דהו ביוה"כ דיוה"כ מכפר עם תשובה, משא"כ אם נפרש דצדיק גמור היינו גמור ממש בלי שום חטא ורשע גמור היינו גמור ממש בלי שום זכות וממילא דכולהו אינן שזכותיו מרובים מעוונותיו או להיפך בינונים קרי להו, תו לא אתי שפיר הא דקאמר לא זכו נכתבים למיתה והיינו שנעשה רשע גמור שלא נשאר לו שום זכות מכל הזכות המרובין שהיה לו וזה מלתא דלא שכיח. ולפי"ז אם לא נעשה רשע גמור על כל התורה אלא שנשאר לו כמה זכות דאכתי בינוני הוא למה לא פירש מה יעשה לו ביוה"כ. וכן להיפך אם נאמר דהאי זכו דקאמר היינו שעשה תשובה על כל עוונותיו משא"כ אם נשאר לו עון אחד או שתיים שלא עשה תשובה עדיין בכלל בינוני הוא

נכתב לחיים ואם לא זכה נכתב למיתה. ואף דלענ"ד אפשר לומר דהאי זכה ולא זכה דיוה"כ היינו אם זכותיו מרובים מעוונותיו או להיפך, משא"כ אם נשאר בינוני בהוייתו עד יוה"כ אף שנכתב לחיים משום דרב חסד מטה כלפי חסד מ"מ אינו נכתב בספר הצדיקים אלא בספר בינונים בפני עצמו כיון דעון עצמו אינו נמחק כדאיתא לקמן [י"ז ע"א]. אלא כיון דלפי"ז נצטרך לומר דהך מדה דרב חסד מטה כלפי חסד שייך אפילו בדין בראש השנה ויוה"כ הנוהגין בכל שנה בעוד האדם בחיותו, א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה דין הבינונים תלויים מראש השנה עד יוה"כ דלאלתר בראש השנה היה מהראוי לכותבן בספר בינונים מהאי טעמא גופא דרב חסד מטה כלפי חסד, ואם נאמר דהך מדה דרב חסד אינו נוהג בדין עוה"ז אלא בדין דלעתיד כדברי ב"ה וכדמסיק הרי"ף ז"ל בחידושו א"כ הדרא קושיא לדוכתא האי ספר דבינונים מה טבעו. תו יש לדקדק מאי שנא בצדיקים ורשעים דקאמר נכתבים ונחתמים ואילו בבינונים דיוה"כ לא קאמר אלא נכתבים לחיים או למיתה. והנראה לענ"ד בזה ליישב חדא מגו חדא ובמאי דסיימנא אפתח אנא פתחא לנפשאי דנ"ל דודאי הך מדה דרב חסד היא המדה הנוהגת לעולם האמורה ב"ג מדות ופירושה דמטה כלפי חסד כדברי ב"ה, אלא כיון דרמינן לקמן בסוגיא קראי אהדי כתיב ורב חסד וכתוב ואתם ומשנינן בתחילה ואתם ולבסוף ורב חסד, ונראה לי לפרש דבתחלה היינו בראש השנה ולבסוף היינו ביוה"כ וכמו שאבאר במקומו, והטעם נראה לי שהוא מבואר משום דראש השנה הוא יום הדין הגמור לכל באי עולם ואותו יום יושב הקב"ה ודן עם כל פמליא שלו שהם השרים העליונים כדכתיב והנה ראיתי ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו דהיינו אלו שמיימינים לזכות ומשמאלים לחובה, ומש"ה כתיב נמי היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו כיון שרוב העולם בינונים דלא כשיטת תוספות וכמ"ש וכדאמרינן נמי לעולם יראה אדם את עצמו שהוא בינוני, ומש"ה חרדין ועצבין כיון שהקב"ה אינו מתנהג באותו יום במדת חסד כיון שהשרים משמאלים ומקטריגים מעכבין על ידו מלעשות עמהם לפנים משורת הדין ומשום כך מתנהג בראש השנה במדת אמת, והשתא אתי שפיר הא דקאמר צדיקים ורשעים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים או למיתה כיון שחותמו של הקב"ה אמת כדאמרינן ביומא והיינו נחתמים משא"כ ביוה"כ שהוא עת רצון ויום סליחה ומחילה שנתרצה הקב"ה למשה לקבוע אותו ליום סליחה וכפרה לדורות, ואמרינן נמי דבהאי יומא לית רשות לשטן לאסטוני כדאמרינן נמי ביומא (דף כ' ע"א) וכמו שאבאר שם בעז"ה, וא"כ דבהאי יומא נתקיים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא לכן מתנהג באותו יום במדת רוב חסד להטות כלפי חסד והיינו לבינונים, ומש"ה לא קאמר ביוה"כ נכתבין ונחתמין שהרי חותמו של הקב"ה אמת דבהאי יומא אינו מתנהג במדה זו כלל אלא מה שנכתבין ע"י הקב"ה בעצמו היינו חתימה

לועקב

בראשית

זאת

מאורות", כלומר המאורות הגנוזים לצדיקים לע"ל, שהם בבחינת "כי טוב", "שברא אלקינו", אלקי ישראל. ולפי"ז א"ש ביותר לישנא ד"אלקינו", היינו מדת הדין, דבריאת המאורות שהם לצדיקים שבישראל יסודם בעולם כפי שעלה במחשבה והוא במדת הדין וכמבואר.

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (שם ד.)

הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה בעבירות קלות", ומקור דברי החינוך הוא בדברי ה"ילקוט שמעוני" (תהלים קלט טז, רמז תתפ"ח), "ימים יצרו ולא (כתיב, "ולו" קרי) אחד בהם", רבי יהושע אומר מהו ולו אחד בהם מימים שברא הקב"ה בחר לו אחד מהם יום הכפורים או שבת (וברש"י שם הובא בזה"ל: "לפי המקרא שהוא נקרא ולו כך פירושו ימים יוצרו הראהו ימים העתידים להבראות ולחלקו בירר אחד את יום השבת ד"א זה יום הכפורים לסליחה"). והיינו נמי דבריהם ז"ל "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד שנתן להם הקב"ה יום אחד ואיזה זה יוהכ"פ", דמתחילת בריאת העולם יעד וקידש את יום הכיפורים לכפרה.

וברש"י: "יום אחד, לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום ב' כך מפורש בב"ר". והנה מצינו כי אף ענין זה של הנהגת יום ראשון שהיה הקב"ה יחיד בעולמו בלא המלאכים, אינו אך ענין של מעשה שהיה כך היה אלא שהוא דבר הנוגע לדורות, והוא בענינו של יום הכיפורים וכאשר יתבאר בס"ד.

דהנה במדרש (בר"ר ג' ח'): "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד שנתן להם הקב"ה יום אחד ואיזה זה יוהכ"פ", ונראה ביאור ד' המדרש על פי דברי החינוך במ' קפ"ה משרשי המצוה, "שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישובו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך

זאת

בראשית

ליעקב

יא

והנה כתב ה"פני יהושע" בר"ה (ט"ז ב') בזה"ל: "דראש השנה הוא יום הדין הגמור לכל באי עולם ואותו יום יושב הקב"ה ודן עם כל פמליא שלו שהם השרים העליונים כדכתיב והנה ראיתי ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו דהיינו אלו שמיימינים לזכות ומשמאילים לחובה וכו' ומש"ה חרדין ועצבין כיון שהקב"ה אינו מתנהג באותו יום במדת חסד כיון שהשרים משמאילים ומקטריגים מעכבין על ידו מלעשות עמהם לפני משורת הדין ומשום כך מתנהג בראש השנה במדת אמת, והשתא אתי שפיר הא דקאמר צדיקים ורשעים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים או למיתה כיון שחותמו של הקב"ה אמת כדאמרינן ביומא והיינו נחתמים. משא"כ ביוה"כ שהוא עת רצון ויום סליחה ומחילה שנתרצה הקב"ה למשה לקבוע אותו ליום סליחה וכפרה לדורות, ואמרינן נמי דבהאי יומא לית רשות לשטן לאסטוני כדאמרינן נמי ביומא (כ"א) וכמו שאבאר שם בעזה"י, וא"כ דבהאי יומא נתקיים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא לכן מתנהג באותו יום במדת ורב חסד להטות כלפי חסד והיינו לבינונים, ומש"ה לא קאמר ביוה"כ נכתבין ונחתמין שהרי חותמו של הקב"ה אמת

דבהאי יומא אינו מתנהג במדה זו כלל אלא מה שנכתבין ע"י הקב"ה בעצמו היינו חתימה דיליה" [וכן ראיתי בשם הרב חיד"א שהביא שהוכיחו כן מהזוה"ק]. ונראה דשרש הענין הוא בדברי רש"י דיום אחד היינו שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו עדיין המלאכים, וביום הכיפורים שוררת ההנהגה של "יום אחד", היינו כאותו יום אחד הראשון למעשה בראשית, שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שעדיין לא נבראו המלאכים, ואף כאן נוהג ה' במדת "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" בלא צירוף של מלאכים.

ובדבר זה יש לבאר בהא שהעירו דשם המסכת של יום הכיפורים קרוי בלשון תרגום "יומא" ולא "היום" בלשון הקדש, שלא כבשאר מסכתות שבא שם בלשון הקדש (מלבד מסכת דמאי שהוא שם דבר של תבואת ע"ה שספק אם עישורה). דהנה תוכן השם "יומא - היום" היינו שהוא היום הגדול והאדיר שבכל השנה, והנה אז"ל (סוטה ל"ג א') "שאינ מלאכי השרת מכירין בלשון ארמית", וכיון דהנהגת יום הכיפורים היא בבחינת יום אחד בלא צירוף של מלאכים, על כן נקרא שם המסכת של יום הכיפורים בלשון תרגום שאין המלאכים מכירין בו, והוא א"ש עד מאד.

הקדמת המחבר

ד' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה

הפסוק הזה אל יהי זו מעמך

(ירושלמי פ"ה מברכות)

ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם [ולא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין], ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך ד' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעבוד לפני השם לשרתו ולעבדו לדעה את השם, והלך ישר כמו (שצוהו) [שעשהו] האלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, [הרי זה] נתקדש קודש קדשים ויהיה השם חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים וכו', הרי דוד אמר, השם מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי, עכ"ל הוזהב. וממנו ניקח להבין המאמר מה ששבט לוי זכה להיות מורה הוראות בישראל, לפי שהבדילו לעבוד השם ולשרתו, ושבט יששכר כבר נודע מה שדרשו חז"ל [ב"ר עבה וצטט] על פסוק שמח זבולן בצאתך [דברים לג,ח], ששבט שפרנס זבולן את יששכר שיהיה מוכן לתורה ולתעודה והכל מתוקן לסעודה, על כן זכה זבולן בצאתו, וא"כ יששכר היה מובדל ומופרש להשם הוא ושבטו. וזה דמקשה ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי, והיינו שיהודה היה מלך כמבואר [בדברי הימים א' ה' ב'] כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והרי גם לו זכה התורה כמ"ש הרמב"ם (פ"ד) [פ"ג] ממלכים ה"י ופ"ב מרוצח הלכה ד' שניתן לו רשות ג"כ, וכמו שכתוב [דברים יז,ח] והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת כו'. וע"ז משני אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא, ע"ד מ"ש הר"ן בדרושיו [הדרוש האחד עשר] דההבדל שבין המלך להבית דין, שהב"ד מורים משפטים הנהוגים בכל עת, ועת, והמלך אין לו רשות בזה רק למגדר מלחא והוראות שעה, ועיקרו של מלך הוא משפטי המלחמה ותקון המדינה כמבואר ברמב"ם הג"ל שם ושם. וזה לדעתי היה מעות של ישראל מה שאמרו תנה לנו מלך לשפטינו [שמואל א ה,ו], והארכתו בזה הרבה בדרושים³. וזה שאמר אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, דהיינו משפטי השם ותורתו הנהוגות בכל עת, לא להוראת שעה, והרי על יהודה בעצמו בקש משה רבינו על שלא סלקה לו שמעתתא אליבא דהלכתא, וכמבואר בש"ס בסוטה [ז,ב] וב"ק [צבא].

למען אחי ורעי אדברה נא, הא לכם רבותי פרי תבונתי, אשר טפחתי ורבותי זה מאז בימי חורפי ומל ילדתי, אשר משמי מעל זכיתי ונתנני השם לחן ולחסד בעיני רבים וכן שלימים, אשר שאול ישאלוני בדבר השם והשבתי להם כיד השם הטובה עלי, ומראשית כזאת הודעתי בהקדמתי לחבורי יד שאול אשר הביא אלהי בידי, וכתבתי הרבה חבורים בשו"ת אשר השבתי לשואלי דבר ואשר כתבתי לי לעצמי בדרך שואל ומשיב, לכלם קראתי בשם 'שואל ומשיב'.

והנה לא אחד קושט דברי אמת, אשר בעת עלה בדעתי להקריב הדברים על מזבח הדפוס, חיל ורעדה אחזני יען כי אמרתי אנה אני הולך להיות דורש לאלפים ולרבבות, מי אנכי כי אבוא עד הלום להציב לי יד לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ, כי אמרתי פן אעלה על גליוני מה שיגלה חסרוני, והיו ידי אמונת עמי אשר יעיד על קוצר דעתי², ואחוק עלי ספר דברים אשר פן אכלם בם ואחפר, ולא די לי אשר אתי תלין משוגתי, פן יכשלו רבים על ידי וחטאתי, ותהי עוונתם על עצמותי. האמנם כי כבר דברי עלו ונתקבלו ברצון, יראתי אולי אז היו פרטים המסתעפים הרבה אבל כל אחת לבדנה לא יעלה לריח ניחוח, ובשינוי מעט ישתנו הדברים ונפל ממנו רב. והרואה דברים כתובים עלי ספר, יאמר, כדי הרב לסמוך עליו על אחת מהנה לבדו, ותחת אשר חשבתי אשר המעיין ימצא בו מנוח, פן יעלה בידו חוץ³.

ובאשר הייתי נבוך בזה, הבריק לנגד עיני מאמר חז"ל [יומא כו,א] אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב [שמות לג,ו] יורו משפטיו ליעקב, יששכר דכתיב [דברי הימים א יב,ג] ומבני יששכר יודעי בינה לעתים כו', ואימא יהודה נמי דכתיב [תהלים סט,ט] יהודה מחוקקי, אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא. הנך רואה כמה קשה הדבר לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולא זכו אלא שבט לוי ויששכר, וביאור הדברים עפ"י מ"ש רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פ"ג משמיטה ה"ב הי"ג וז"ל, ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביתו עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את השם ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים

1. מליצה עפ"י ישעיה לג,ו, והיה אמונת עתיך וכו'.

2. מתיבות כי אמרתי, עד כאן, הוא עפ"י הקדמת ספר עקידת יצחק לר"י עראמה.

3. עפ"י משלי כו,ט.

4. ראה דברי שאול עה"ת פרשת שופטים (תנינא ותליתאה).

מהכתב ולא כן הוא, גם איזה תשובות אשר השבתי בקרב הימים אשר נשאר לי העתק ממנו (כי מלפנים כתבתי על דברת השואל גם דברי תשובתי בקיצור, כבד עלי להעתיק דברי השואל בקצרה ודברי תשובתי, כי ת"ל רבות עמדי לערך שלשה אלפים תשובות ויותר), אותו כהיום תמצאון ויצאון מבית הספר.

עוד לי דבר, בעת כתבתי התשובות כאשר הזמן לא הכשיר עלי, לא כתבתי התוארים כראוי, וגם גדיים נעשו תישיים, וע"כ שנית וגרעתי והוספתי לתאר אותם בתור המעלה. גם לפעמים רתיחת הבחרות הביאתני לדבר דברי קנטורים וכעת מחקתי הדברים, ואולי עוד ימצאו אשר לא תקנתי, אבקש מחילה מאתם כי לא במרד ומעל היא. וחלילה להקל בכבוד אדם, כמ"ש הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין הלכה יו"ד וז"ל, אל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו שהרי [הוא] דוחה [את] לא תעשה של דבריהם, וכ"ש כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקים בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרום כבודם אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. וע"כ לפעמים הנחתי להוסיף בכבוד המקום, ועם כל זה שמות אנשים מחקתי למען לא יהיה לבו חלילה.

והשם יזכנו לכבוד אלקים ואנשים, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויזכנו להדפיס כל חבורי אשר אתי בכתובים, ואזכה כי יתקבלו ברצון לפני כל יודעי דת ודין.

דברי המדבר באמת
הצעיר יוסף שאול הלוי נאמנזאהן
האבד"ק לבוב והגליל.

והנני קורא אריה על המצפה⁵, הוא כבוד אבי מורי הגאון החריף השלם בכל החכמות, ידיו לו רב בש"ס ופוסקים ובשכל צח ומצוחצח מ' אריה ליבוש נאמנזאהן נ"ד' יחיהו וישמרהו עוד ינוב בשיבה טובה כעתירת בנו.

[וזוה דברי מכתבו אשר כתב לי בעת שלחתי לו איזה עלים ממחברתי]

כבוד אהובי בני ידיד נפשי הגאון המובהק מאיר לארץ ולדרים, הנודע לתהלה ולתפארת בכל עדת ישרים פ"ה עה"י כש"ת מו"ה יוסף שאול יחי'.

הן היום הגיעו אלי מכתבי קדש חברווי היקרים, כי באשמת הבי דואר הלכו הלך ונדוד עד עיר שמערנאוויץ, והיום שבו הנה והיו למראה עיני, והיו לי לעונג ושעשועים בראותי מעשה ידיו ויפי פרי תבונתו מתנוססים ברוב חריפות ובקיאיות מלוא רוחב הש"ס והפוסקים, ותשובתו הרמתה⁶. ואף כי לא היה עוד עת לשום עין עליהם כסדר התשובות, כי רק זה רגעים מעטים מאז הובאו מבית הפאסט, לא חדלתי להשקף

ובזה י"ל קושית התוס' [יומא שם ד"ה יהודה] מה שלא הביא הקרא דמחוקק מבין רגליו [בראשית מט"ו], דזה קאי על ריש גלותא והנשיא וכמבואר בסנהדרין ה' [ע"א], דזהו בוודאי אין לו התיחסות להוראות דינים ומשפטים, ולכך הביא מיהודה מחוקקי המשמע משפטים, וע"ז משני דגם זה אינו רק הוראות שעה.

והנה דברים האלו הרהיבני, כי אף שלא זכיתי להיות מהיחדי סגולה השתולים בבית השם מהאנשים הפרטים אשר זכרם הרמב"ם, אשר בלי ספק היו משבט יששכר ומאנשי צורה הגדולים בתורה והיו למאורות, ככל זאת אנכי הצעיר מצעירי הלויים שבשבט לוי הנני, ורוב מבארי השו"ע היו הכהנים הלויים, בעלי הסמ"ע והש"ך היו כהנים, והטו"ז והמ"א והשל"ה היו לויים, ובזמנינו אלו הנובי וההפלאה היו לויים, והקצוה"ח כהן, כלם זכרם לברכה. ואם כי ערכם גדול הרבה מערכי, ככל זאת אני מסתבך בסככי הארזים הגדולים בני לוי למשפחותם. וע"כ חשבתי אולי אזכה שגם שפתותי יהיו דובבות בחיי לאורך ימים, ואחרי כן בעת כי פקד יפקד רוחי וגוייתי, להיות דברי נאמרים בבית המדרש.

ואני משביע לכל אשר יקרא בספרי, בל ימהרו להוציא דבר אם לעקר ואם לטעת, עדי יתנו עין ולב על דברי בדעת מברעת, אקוה להשם אם ישימו עיניהם בשוכה ונחת לא לקנטר ולא להכעיס, ימצאו דברי והיו להם למתוק ופריו למאכל, כי הרבה חפשתי בחדרי הש"ס ובגדולי הקדמונים, אשר משם הוצאתי והבאתי חדשות ונצורות, אשר יאמר ראה זה חדש הוא. ואם אחר כל אלה ימצא המעיין שגיאה, הלא זה בחיק אנושי עלול לכל שגיאה וטעות, ומה נעשה אם עין אנושי לואה למצוא בכל מקום דבר אמת, וכבר אמר החכם, מחוק החכם, אשר יחפוץ האמת דעתו ולא דעתו האמת. ואנחנו כעורים נגשש קיר, גם בדברי הראשונים והקדמונים נמצא כמה פעמים לפי קוצר שכלינו העלמה, ותבלול אשר יכסה עינינו, ונדמה לנו כי נגע נראה בדברי ראשינו ושופטנינו, ולפעמים הכתם יכסה אור בהיר בשחקים, ובוה לא יגרע מכבודם דבר.

וגם אלה לחכמים הרואים דברי, ידעו כי כמה דברים אשר כתבתי בעת היותי בקרית חוצות ומחוסר ספרים, וסמכתי על זכרוני ואולי נמצא כוזב, ומרוב הטרדא גם אחרי כי באתי לביתי שכחתי איזהו מקומן שכתבתי דברים הצריכים עיון והנחתים כמות שהם, וכמה פעמים מצאתי בעצמי איזה סתירה ובתשובה אחרת כתבתי לתקן, והאדם באשר הוא אדם עלול לזה, ובן אדם הוא ויתנחם. ואני לא בחרתי מחיבורי איזה יותר מוכשר, כי מרוב הטרדא לקחתי שני מחברות ונתתי להעתיק, וגם מזה נשאר כי חשבתי אשר הדפוס יעלה יותר

6. עפ"י שמואל א ז, יז.

5. עפ"י ישעיה כא, ת.

מנוחת סימן א שלום ח"ד יז

על ספרים וסופרים

סימן א.

בענין לא מצינו מורה הוראה אלא משבט לוי ויששכר

י'ומא (כ"ו א'): "אמר רבא לא משכח צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי, או משבט יששכר, לוי דכתיב יורו משפטין ליעקב, יששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחקקי, אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא קאמינא".

ופירש רש"י ז"ל: "דמורי, שמורה הוראות בישראל: אליבא דהילכתא, להורות כדת וכהלכה".

ובתוספות ישנים שם הקשו: "דכתיב יהודה מחוקקי, הכי נמי הוי מצי לאתויי מחוקק מבין רגליו. אי נמי הוי מצי למימר בנשיא ובראש הגולה שבאו מדוד כדדרשינן בסנהדרין (ק"ד ב), ודוד נמי מלוי קא אתי" עכ"ל.

תחילה וראש יש להעיר שהמציין שציין לסנהדרין ק"ד ב', לא הבין כוונת התוספות ואין כוונתם לשם, אלא לסנהדרין ה' א' דשם דרשו קרא דמחוקק מבין רגליו לנשיא וראש גולה, עיין ותבין.

ותו בגליון התלמוד מודפסת הגהה שמה שכתבו התוספות ודוד מלוי אתא, הוא טעות וצריך לומר ודוד מיהודה אתא עיין שם.

והנה זה ידוע ומפורסם שבתוספות ישנים דיומא רבו גם רבו השגיאות הטעויות והשיבושים, וכמו שכתב הגאון רבי רפאל חזן ז"ל בספר חקרי לב יו"ד (קונטרס כונן לחקר דשי"ז ע"א): "תוספות ישנים דמסכת יומא נודע שהוחזקו כמשובשים בטעויות", וכן כתב הגאון חיד"א ז"ל בספר שם הגדולים חלק הספרים (מערכת ת' אות י"ט סקי"ג) ע"ש, אבל כאן דברי התוספות ישנים נכונים ואינם צריכים הגהה, ואיני יודע ממי יצאה הגהה זו. אבל חושבני שלא ירד לכוונת רבותינו בעלי התוספות ז"ל

יח מנוחת סימן א שלום ח"ד

ואין להגיה כלל, כי אכן התכוונו לומר שדוד בא מלוי, והוא ועל פי מאמרם במסכת סוטה (י"א ב'): "ויעש להם בתים, רב ושמואל, חד אמר בתי כהונה ולויה, וחד אמר בתי מלכות, מאן דאמר בתי כהונה ולויה אהרן ומשה, ומאן דאמר בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב ודוד בן איש אפרתי", ועיין פירוש רש"י ז"ל שם, הרי שדוד המלך אכן מלוי בא ודוק היטב.

ומצאתי בחידושי הריטב"א ז"ל יומא שם: "ובתוספות פירשו דדוד נמי מלוי אתי שבא ממרים, כדאיתא במסכת סוטה", והיינו כדכתיבנא בס"ד ודוק. [ועיין לגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורות ארי יומא שם ודוק].

עוד כתב הריטב"א ז"ל שם: "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא אמרינן. פירוש להורות הלכה למעשה כדכתיב בלוי יורו משפטיך ליעקב. וביששכר בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל".

ורבינו הגאון בעל שדי חמד ז"ל בספרו מכתב לחזקיה יומא שם הביא דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו ראה חיים (פרשת ויחי) שעמד מדוע דוקא שבט לוי ויששכר זכו לזה, וכתב משום שהטרדות הזמן גורמות שכחת התורה, כאומרם ז"ל, אבל שבט לוי שזכה לכ"ד מתנות כהונה, ושבט יששכר שזבולן החזיקו לא היו טרודים, וזאת הסיבה שזכו להיות מורים הוראות בישראל ע"ש, ועיין שם במכתב לחזקיה מה שהעיר עליו, ומה שכתב בכל ענין זה עש"ב.

וספר ראה חיים אינו תחת ידי, אבל איני מבין היטב, דלטעמו מאי פריך תלמודא משבט יהודה ואימא יהודה וכו', והרי שבט יהודה אכן היו טרודים וכו', ועיין.

ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו החפץ חיים (סימן ג') שבא לו בארוכה למאד, ובעשרים וחמשה סעיפים, בירר כשמלה דברי רבא הללו דמורי הוראה באים משבט לוי ויששכר, ועיין לו גם בספרו תנופה חיים (רס"ה ע"ב, ודקי"ד ע"ד, ודקנ"ג ע"ד), ובספרו צדקה חיים (רל"ז ע"ג) ואכמ"ל.

וכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו פתח עינים בבא קמא (י"ז א') שמה שאמרו דלא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא משבט לוי ויששכר, היינו בלא שום סגולה, שאין בו אלא תורה, אך אם יעשה לו סגולה כמו צדקה וגמילות חסדים ועונה, בודאי יזכה לכויין אל האמת.

והגאון רבי יוסף שאול נתנון ז"ל בהקדמתו לספרו המופלא שואל ומשיב עמד לכאר דברי רבא דלעיל ד"לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי

מנוחת סימן א שלום ח"ד יט

משבט לוי או משבט יששכר", דטעמא דמילתא יוכן עם דברי הרמב"ם המפורסמים בסוף הלכות שמטה ויובל "שבט לוי הובדל לעבוד את ה' ולשרתו להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים" וכו' ע"ש, וכן שבט יששכר היה מובדל ומפורש לה' כי זבולון היה מפרנסו, והיינו דפריך ואימא יהודה דכתיב יהודה מחוקקי, והיינו שיהודה היה מלך כמבואר בספר דברי הימים א' (פרק ה'), וגם הוא זכה לתורה וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות רוצח (פ"ב ה"ד) והלכות מלכים (פ"ד ה"י), והיינו דמשני תלמוד אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, על דרך שכתב הר"ן בדרשותיו דבית הדין מורים המשפטים הנהוגים בכל עת, אבל המלך אין לו רשות רק למגדר מילתא ועיקרו של מלך הוא משפטי המלחמה ותיקון המדינה עכ"ד.

וגם זאת איני מבין היטב, חדא שהרי הרמב"ם ז"ל שם כתב "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש מבאי עולם וכו' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים" וכו', ולפי דברים אלו משכחת צורבא מרבנן דמורי אף דלא אתי משבט לוי או משבט יששכר, ותו קושיית התלמוד מיהודה אינה ממלך יהודה דוקא אלא מכלל שבט יהודה, וזה אינו מיושב, ועיין. ומעניינים מאד דברות הגאון הגדול רבי יוסף שאול נתנון ז"ל שם בהקדמתו שכה כתב: "אנכי הצעיר מצעירי הלויים שבשבט לוי הנני, ורוב מבארי השלחן ערוך היו הכהנים הלויים, סמ"ע וש"ך היו כהנים, ט"ז ומג"א ושל"ה היו לויים, ובזמנינו אלו הנודע ביהודה וההפלאה היו לויים, וקצות החשן היה כהן, כולם זכרם לברכה" ע"ש.

והנה בברכת משה לשבט לוי בפרשת וזאת הברכה (דברים ל"ג ח' ואילך) כה אמר: "וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך וגו', יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", וראיתי לגאון הצדיק רבי שאול בראך ז"ל בספרו כהיום תמצאון (סימן ר"ד) שכה כתב: "יורו משפטיך ליעקב, מרמז שעל שלחן ערוך חושן משפט יהיו המבארים משבט לוי, סמ"ע וש"ך כהנים, וט"ז משבט לוי" עכ"ל. נולפי דרכו יש להוסיף ולרמוז דהיינו יורו משפטיך ליעקב, שהשלחן ערוך בנוי ומיוסד על ארבעה טורים שחיבר רבינו יעקב ודוק].

ודע כי ראיתי לגאון המובהק רבי שמעון פאללאק ז"ל בספרו שו"ת שם משמעון ח"א (חור"מ ס"ס ו' דקע"ה סע"ב) שכתב: "בדיינים שלנו שלא נסמכו, ודאי שיש לחזר ולהדר שיהיו מכהנים ולויים דאתו משבט לוי שיודעים להורות כדין וכהלכה, ולפי זה נולד לנו עוד פנים חדשות שגם במחלוקות הפוסקים אהדדי, כמו בפלוגתא בין הטורי זהב למגן אברהם, או במחלוקת הקצות והנתיבות וכדומה, יש להכריע כמעט כטורי זהב נגד המגן אברהם כיון שהיה לוי, וכן קצות נגד הנתיבות כיון

ב מנוחת סימן א שלום ח"ד

שהיה כהן, והוא דבר חדש ומחודש שראוי לשים לב עליו" עכ"ל. [ועיין שם מה שכתב לבאר דברי רבא דלעיל, וזכה לכיון לדברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו מראית העין סנהדרין (ה' א') ע"ש].

והנה מלבד שהדברים מאד חדשים, וכמו שהוא ז"ל הרגיש, עוד בה דאיני מבין דבריו, שהרי רבינו המגן אברהם ז"ל אף הוא לוי היה, כמפורסם, ולפיכך מאי קאמר "יש להכריע כמעט כטורי זהב נגד המגן אברהם כיון שהיה לוי", והוא תימה רבה.

ובספר כרם שלמה האס יו"ד (ס"ס רמ"ב אות ט"ז) הביא משם שו"ת עולת שמואל (סימן י"ז): "כבר קבלו לרדון על פי המגן אברהם באורח חיים, ועל פי הש"ך ביורה דעה, ועל פי הכית שמואל כאבן העזר, ועל פי הסמ"ע בחושן משפט ובכל זה אין למדים מן הכללות וכו' רק שכך נהוג עלמא", ועיין שם בכרם שלמה חו"מ (סימן כ"ה אות י"ב די"ב סע"א), וכתב בשו"ת אבני נזר או"ח (ס"ס תמ"ז אות ח'): "על הוראות המגן אברהם אנחנו סומכין בכל חלק אורח חיים", והגאון אדמו"ר מראדז'ין ז"ל במאמר פתיל תכלת (דף קס"ט) כתב: "סוגיא דעלמא כוותיה דהמגן אברהם ברוב דיני אורח חיים", ועיין שו"ת תשורת שי ח"א (ס"ס כ"ט), והארכתי במקומו בס"ד.

ומצאתי לגאון המובהק בהוראה רבי משה זקן מאזוז ז"ל אב"ד עיר התורה ג'רבה בספרו שו"ת ויען משה (סימן ע"ד) שכתב: "שמעתי שכתב החיד"א ז"ל נתקבל להלכה מה שכתב המגן אברהם ז"ל", ועוד לו שם (סימן ס"ח ד"ה והיה) כתב: "אם כן אין מהר"ש הלוי חולק על המגן אברהם שקבלנו הוראותיו", וכן בספרו ויסמוך משה (רי"ג ע"ב) כתב קבלנו הוראות המגן אברהם ע"ש.

ובעניותי זה דבר חדש, ולא שמעתי מעולם שאנחנו בני ספרד קבלנו הוראות רבינו המגן אברהם, וגם נעלם ממני ולא ידעתי כעת היכן כתב כן הגאון חיד"א ז"ל רצ"ע.

ואכתוב כאן כי כלפני כעשרים וחמש שנה שמעתי מהרה"ג רבי א"פ גרוסכרג ז"ל שאמר לי בשם אביו הרב ז"ל, ששמע מפה קדשו של השרף מברסק גאון ישראל וקדשו מהרי"ל דיסקין זצ"ל שאמר בהאי לישנא: "כמעט אין שלש תיבות במגן אברהם בלא חידוש דין", ובספר ארחות רבינו ח"ג הביא משם רבינו החזון איש זצ"ל דהמגן אברהם הוא הגדול שבכל נושאי כלי ארבעת חלקי השלחן ערוך ע"ש, ובחיבורי על כללי הפוסקים הארכתי למאד במעלת רבינו המגן אברהם זיע"א, השי"ת יעזורני להוציאו לאורה עם כל חידו"ת לתועלת שוחרי תורה ותושיה אמן.

סנהדרין דף ה

מאירת עינים

חשן משפט בג הלכות דיינים

שפתי כהן יא

והוכח המדבר כצ"כ דף רמ"ט ע"ג [פ"ק סימן תפ"ד] דל"ן רש"י בני העיר לקיים שום דבר היכא שיש דין מומחה או אדם חשוב בעיר, וכ"כ רבינו [הטור] והמחבר לקמן בס"ס ר"ל, ו"ל דוקא דבר שהוא קנס, וכ"ז הביא ד"מ ע"ש: מן יתן ארבעים זהובים. ומהר"ם מירוצוק [בנימוקי הגדפסים בסוף שו"ת מהר"י ויל] כתב מלן דלמקנס מנה דמינה סופג ארבעים, במאמץ, שמונים, על כל מנה ארבעים, עכ"ל. והביאו ד"מ [סעיף ב'] על דברי מהר"ו הג"ל [עין ציונים אות ו'] [דלמטר דמ' זהובים הוא נמוקס מלקות] נשון פלוגתא, וגם בשו"ע לא כתב אלא דברי מהר"ו [קש"כ], ועין מ"ש בהגהת ד"מ, ועין לקמן סימן ת"ך סמ"א מ"ש שם [בסמ"ע סק"ט]: מן אב"ד ביד הב"ד דהקרות כו'. כתב בהגהות מיימוניות פ"ו דסנהדרין [אות א'], מעשה בחד ששזב לארץ להלקומו ולא נה הממונה להלקומו, ופטור והב"ד ראה לדבר, ע"ש מ"ש עוד מדברי מלקות:

תומים ס"א משה"א ס"א

מלקות מ"יתן ארבעים זהובים נמוקס מלקות ולא דינא קאמר אלא שהם פסקו כן לפי שעה מ"ואבל ביד הבית דין להלקומו או ליטול ממון כפי ראות עיניהם לפי הענין למגדר מלחא וע"ל סימן תכ"ה ¹(ריש הסימן בהגה):

סימן ג

בבבא דיינין דין

ובו ד' סעיפים

א מ"ואיך בית דין פחות משלשה וכל שלשה נקראים בית דין ואפילו הדיינות (ב) דלא אפשר

ציונים ומקורות (ז) טור שם ס"ב בשם הרמ"ם פכ"ד מסנהדרין ה"ד. סימן ג (ח) טור ס"א בשם אב"י ה"א"ש רש פנהדרין סימן א'. סימן ב (ו) ממנהרות הסמ"ע.

דברי העיר שז"ן נכונים, דהא אמרינן בש"ס פ"ק קמא דסנהדרין [ג' ע"א] מאי איכא בין רבא לרב אחא, לרבא לית ליה דשמואל דשניש שדנו דיינהס דין לרב אחא לית ליה דשמואל. וכיון דק"ל דלא כשמואל וכדלקמן רש סעיף ב', אי"כ ע"כ ק"ל כרבא דמדאורייתא צעין ג' מומחים מדכמיב ג' אלהים, אלא שחז"ל מיקנו דסגי בג' הדיינות משום שלא תנעול דלת בפני לוי. וגם דעת הרא"ש מוכח כן לפי מה שכתבתי, דהא פסק כר' אבהו דלא כשמואל, ומ"ש בתחילת הפרק גם דברי רב אחא, אינו אלא להורות דצעין חד דגמיר, ולאורווי דנבא לא פליג רבא לרב אחא, דאי פליג ה"ל לש"ס לתימר הך איכא צעיינה. כן י"ל לדעת הרא"ש ודלא כהסמ"ע וצ"ח

חדש [סעיף א' ד"ה אין] לדעתו. וכ"כ עוד הרא"ש להדיא דהלכה כרבי אבהו, מדקיימא לן דמאבי ורבא ולינן הלכה כבמראי ואמרין עמ' דרבא לית ליה דשמואל, עכ"ל, ומביאו ב"י [ד"ה ופחות מג']. ומכאן גם כן קושיא גדולה על הסמ"ע וצ"ח לדעת הרא"ש. וזה מוזקק דעת העיר שז"ן, דלקמן סעיף ב' כתב וכיון דמקראי יליפינן שצריכים להיות ג' מג' אלהים, לפיכך פחות

מג' אין דיינהס דין כו' [קש"כ], והיינו ממש כפי סוגיית הש"ס שהוכרתי:

ואדרבה על הרמב"ם קשה לי, כיון דפסק [בפ"ב מסנהדרין ה"ח] דפחות מג' אין דיינהס דין, הי"ך כתב [שם ה"א] כדברי רב אחא, הא אמרינן בש"ס דלרב אחא ליתא דשמואל, וכן קשה לי על הרמ"ג [עש"ן צ"ח]. ועוד קשה לי על דבריהם, דהא בש"ס [ב"ק] פרק החובל דף פ"ד [ע"ב] ונפרק המגוש [גיטין] דף פ"ח ע"ב אימא להדיא עעמא דדיינינן והלואות משום דשלימותיהו (דלתיבה) [דקמא] עדיין, וכן כתב הרמב"ם גופיה [בפ"ג] [בפ"ה] מה' סנהדרין [ה"ח] והסמ"ג [שם] ח"ל, לפיכך דנין בהלואות והלואות ופיוצא בהן בחולה לנרץ, אף על פי שאין צ"ד של חו"ל אלהים, שליחות של צ"ח דין של ארץ ישראל עושין, ע"כ לשונם. אלמא דמדאורייתא לא דיינינן הודאות והלואות אלא ע"פ מומחים, והיינו כרבא, דלרב אחא מדאורייתא צידד הדייט קגי, כדמוכח להדיא בש"ס, וכן הוא באשרי. ואולי יש ליישב דברי הרמב"ם והסמ"ג בדוחק. אף העיקר נראה דק"ל כרבא ודלא כשמואל וכדמשמע בפרק החובל ונפרק המגוש דצעין אלהים. וכן נראה להדיא דעת הר"ף שלא הביא דברי רב אחא כלל, וכתב פחילת הסוגיא בפ"ק דסנהדרין דלמ"א כרבא דמדאורייתא הלחא מומחים צעיינא ע"ש. וכ"כ ראב"ן דף ק"א ריש ע"ג [ברפוס ורשא רב"ד ע"א, סנהדרין ד"ה דיני ממונות] דשמעתתא כרבא דצעין ג' מומחים, ומשום נעילת דלת בפני לויין קגי בג' הדיינות כו' [קש"כ], וכ"כ הנמוקי יוסף [סנהדרין א' ע"א מדפי הר"ף] להדיא: **בשעה שכתבתי דברי הג"ל לא היה לפני ספר**

שנה"ח ס"א

ספר משנה כי זה למדתי בצרתי מן מלחמות הרקים ימ"ש, ועתה עינתי בספר ספך משנה* ורלחתי שהרגיש שם [בפ"ב ה"ח] נקושיא שהקשיתי לעיל על הרמב"ם, דהיאך פסק כרב אחא וכתב מיד שנים שדנו אין דיינהס דין, ומייתי שם תשונת הרשב"א שמישזב שם דברי הרמב"ם זה, וכן בספר לחם משנה. ולפע"ד דבריהם דחוקים זה, וגם לישנא דמאי צעיינה ואיכא צעיינה כו' בש"ס לא משמע הכי, ודוק*, וגם מ"מ קשה על הרמב"ם שאר הקושיות שכתבתי לעיל, ולא הרגישו הרשב"א והס"מ ולח"מ זה, ע"ש: (ב) דאי אפשר דלית בהו חד כו'. כתב הסמ"ע [סק"ב] ואין זה גמיר וספר כו'. ופשוט הוא כדמוכח להדיא בש"ס ופוסקים. מיהו י"ל דגמיר מיהא צעין, והכי משמע פשטא לישנא דש"ס חד דגמיר כו', *וכ"כ מהר"ם פלאווה בתשובה סימן מ"ג [קש"כ], וה"כ [ד"ה וכתב הרמ"ה בסופו] השיג עליי דלא צעין גמיר ממש אלא גמיר קלמ ומתוך כך יודע סברות קלמ דיינין כו', ואין דבריו מוכרחים, ע"ש. ועיין בתשובה ח' לב ספר ראשון סימן קכ"ג סוף דף קנ"ח, כתב דיכול המזוהר לומר קים לי כהרמ"ה דצעין שלשנים גמירי [קש"כ]. ואין ל"ל, אלא נראה דברי הרא"ש [סנהדרין פ"א ס"א] עיקר בש"ס, ואפשר גם הרמ"ה מודה, ור"ל דוקא דלית זהו דגמירי, לכך כתב הטור [סעיף א'] וראה מדבריו,

קצוה"ח ס"א

בבב"ה ח"ה
ריב הבית דלא
ספרה"ס
פלאווה.

טור"י זהב

סימן ג בטור [סעיף א']. ויראה מדבריו דבעינן שלשתן גמירי אבל אי"א הרא"ש כו'. לכאורה קשה הא האי לישנא דמביא בשם הרא"ש הא

ביאור הגר"א

יא. לפי הענין למגדר. יצמות ל' ב': סימן ג סעיף א' א. אין בית דין. סנהדרין ב' ב'. ב וכל שלשה. שם [סנהדרין]: ג. דאי אפשר דלית בהו חד וכו'. [שם] ג' א':

באר הגולה

סימן ב א. ממשנה ריש סנהדרין ונמ' שם דף ג' ע"א, וכרב אחא צריה דרב איקא דמדאורייתא נחד סגי, אלא משום יושבי קרנות הנריכו ג', כמ"ש הרמ"א בהג"ה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות סנהדרין [ד"ו י"ו] וכמ"ש

באר היטב

סימן ג סעיף א' א. משלשה. כתב הסמ"ע [סק"א] דהיינו מדברי סופרים אלא מדין הפורה דייני ממונות נחד סגי, וכ"כ הרמב"ם בהדיא. והש"ך [סק"א] ממה על הרמב"ם מה שפסק כרב אחא, ובש"ס משמע דרב אחא ס"ל כשמואל דשניש שדנו דיינהס דין, וכיון דק"ל דלא כשמואל לקמן רש סעיף ב' וכ"כ הרמב"ם עצמו, אם כן איך פסק כרב אחא, דהוי דמרי דסמרי, וכבר הגיגש בקושיא זו הרב הכ"מ וע"ש מה שמדק:

ו. עיניהם. כתב הסמ"ע [סק"א] בשם מהר"ק, דלפילו למ"ד דטובי העיר יכולים למקן מה שיער, היינו דוקא מה שהוא זכרי הקהל, אלא להפקיע ממון מאחד לחבירו שאינו זוכר הקהל, פשיטא דלא. גם לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר אלא צדול שאין חזיר כמותו. וכמו עוד [בסק"ט] בשם הבה"מ מיימוני, מעשה בחד ששזב לארץ להלקומו ולא נה הממונה להלקומו ופטור, והב"ד ראה לדבריו ע"ש, ועיין לקמן סי' ת"ך סמ"א:

חידושי רעק"א

סימן ג סעיף א' ש"ך אות ב'. ואפשר גם הרמ"ה מודה. ל"ב וכל (המחלוקת ה"ל) [והר"ם ח"ב] מ"מ סי' (פ"ז) [ו"ח].